SALAT TEPE IV MEVSİMLİK BARINAKLARI: YUKARI DİCLE HAVZASINDA ORTA ÇAĞ VE SONRASINDA GÖÇERLER

SEASONAL DWELLINGS OF SALAT TEPE IV: NOMADS IN THE UPPER TIGRIS REGION SINCE THE MIDDLE AGE

Ayşe Tuba ÖKSE*

Makale Bilgisi
Başvuru: 5 Mart 2017
Hakem Değerlendirmesi: 24 Mart 2017
Kabul: 8 Eylül 2017
DOI Numarası: 10.22520/tubaar.2017.21.009

Article Info
Received: March 5, 2017
Peer Review: March 24, 2017
Accepted: September 8, 2017
DOI Number: 10.22520/tubaar.2017.21.009

Anahtar Kelimeler: Yukarı Dicle, Diyarbakır, Göçer/Göçebe, Salat Tepe, Orta Çağ, Yeni-Yakın Çağ
Keywords: Upper Tigris, Diyarbakır, Nomad, Salat Tepe, Middle Age, New Age

ÖZET

Yaz aylarını hayvan sürüleri ile birlikte Toros Dağlarının yaylalarında, kışları güneydeki ılıman düzlüklerde geçiren göçer topluluklara ilişkin arkeolojik kalıntılar Yukarı Dicle havzasında Ilısu Barajı ve HES projesi kapsamında yürütülen kurtarma kazılarında tespit edilmiştir. Bunlar ince birer kültür tabakası halinde çadırları çevreleyen duvar kalıntıları ile açık alanlarda yer alan çok sayıda ocak ve bazı depolama çukurlarından oluşan zayıf mimari izlerden oluşmaktadır. Salat Tepe IV yerleşimi Roma İmparatorluk döneminden (IV-3) itibaren göçer topluluklar tarafından kullanılmıştır. Yeni Çağda (IV-1) ağırlıklı olarak kerpiç ve pisé, Orta ÇağIda (IV-2) taş ile inşa edilmiş duvarların dairesel, dörtgen ve köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli çadırları çevrelediği düşünülmektedir. Tepe üzerine 8-10 çadırın kurulabileceği hesaplanmıştır. Duvar kalıntılarının üzerinde dolgular olmadan üst üste inşa edilmeleri ve bazı taş duvarlarda ve tandırlarda belirlenen yenileme evreleri, tepe üzerinin mevsimlik olarak uzun süre kullanıldığına işaret etmektedir. Duvarlardan bazılarının Orta Çağ mezarları üzerine kurulması, tepenin boş kaldığı dönemlerde mezarlık olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bu tabakalara ait olduğu düşünülen bazı depolama çukurlarında arpa, buğday ve mercimek dışında hayvan yemi olarak kullanılan ürünler de depolanmış, ağırlıklı olarak küçükbaş hayvanlar ve av hayvanları tüketilmiştir. Bu dolgularda ele geçen az sayıda malzeme dere taşı ağırlıklar, kırıldığı

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, E-mail: tubaokse@yahoo.com

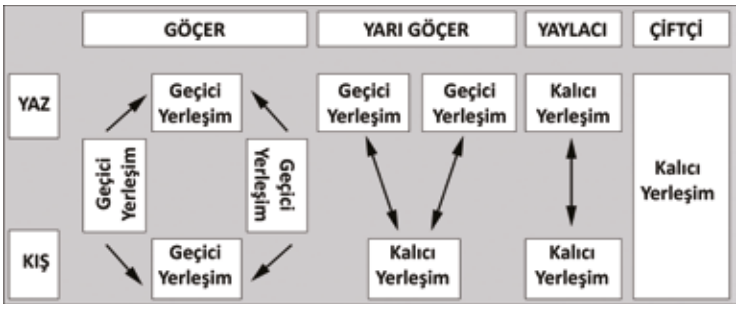
için geride bırakılmış havan ve öğütme taşı parçaları, ağırşak, demir çiviler, tunç tıp aleti, ok ve olta ucu, takı parçaları, pişmiş toprak lamba ve pipo parçalarından oluşmuştur. Pişmiş toprak çömlek, testi ve pişirme kapları ağırlıklı olarak yalın fabrikasyon mallardan oluşmuş, az sayıda kalıpta biçimlendirilmiş kabartmalı veya sırlı kap parçaları bulunmuştur. Bu malzemeye göre göçerler tepeyi Selçuklu döneminden Osmanlı dönemi sonuna kadar kullanmış, kendilerine yetecek kadar eşya bulundurmuş ve kullanabileceklerini yanlarında götürmüştür. Tarihi kaynaklara göre 11. yüzyıldan itibaren bölgede çeşitli göçer aşiretleri kışlamıştır. Bir göçer topluluk halen yazları Bingöl yaylalarında, kışları Salat Çayı vadisinde geçirmektedir.

ABSTRACT

Archaeological remains related to nomadic communities spending the summer on the Taurus foothills along with their herds, and the winter on the temperate plains to the south, are recovered during the rescue excavations carried out in the frame of the Ilısu Dam and HEPP project in the Upper Tigris basin, as thin cultural deposits with poor architectural traces, such as remnants of walls surrounding tents, several hearths and some storage pits. The settlement of Salat Tepe IV has been used by nomadic communities from the Roman Empire period (IV-3) onwards. In the New Age (IV-1) mud brick and pisé walls, and in the Middle Ages (IV-2) stone walls with circular or rectangular plans or quadrilateral plans with rounded corners seem to have surrounded tents. It is estimated that 8-10 tents can be erected on the mound summit. Walls were built on top of each other, without any debris in-between, and several rebuilding phases are observed at diverse walls and tandoors, reflecting a long-term seasonal usage of the summit. Some of the walls were constructed on medieval tombs, so, the summit should have also used as a cemetery during vacant seasons. In some storage pits belonging to these levels, barley, wheat and lentils as well as fodder had been stored, and predominantly ovine and wild animals are consumed. The few findings recovered in these deposits consist of pebble weights, fragments of stone mortars and grinding stones, spindle whorls, iron nails, bronze medical instruments, arrow heads and fishhooks, pieces of jewellery, as well as fragments of terracotta lamps and pipes. The baked clay jugs, pitchers and cooking pots are mainly composed of mass-produced plain wares; pieces of moulded pottery in relief or glazed pot pieces are found in a small number. According to this material, nomadic communities used the summit from the Seljuk period to the end of the Ottoman period, possessed artefacts sufficient for their daily use, and carried only the artefacts they need. Historical documents refer several nomadic tribes using the region for winter pastures since the 11th century. A nomadic community still spends the summers on the Bingöl Plateau, and winters in the Salat River valley.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin son on iki bin yılında, besinini kendisi üreten topluluklar tarımcı-yerleşik ve hayvancı-göçer (göçebe) gruplar halinde yaşamıştır. İki farklı yaşam tarzı süren topluluklar bazı dönemlerde birbiriyle eşzamanlı olarak aynı coğrafyayı kullanmış, buna karşın, iklim ve çevre koşulları ile siyasi olaylardaki değişimlere bağlı olarak bu iki farklı yaşam tarzından birisi ağırlık kazanmıştır.

Şekil 1: Yaşam Tarzlarına Göre Yerleşim ve Devinim Tipleri / *Settlement and Migration Types According to Lifestyles*

Çiftçi topluluklar tarım alanlarını işleyerek geçimlerini sağlayan yerleşik topluluklardır ve hayvanlarını tarım alanları dışında kalan bölgelerde otlatarak kalıcı tek bir yerleşim alanını kullanırlar. Tarımın daha az rol oynadığı, hayvancılığa dayalı besin ekonomisi yürüten topluluklar da kalıcı yerleşimde yaşarlar, ancak, topluluğun bir bölümü bahar ve yaz aylarında hayvan sürüleri ile birlikte yaylalara çıkar. Anadolu'da halen bazı tarımcı köylerin bir ya da daha fazla yaylası olur, yaylalarda evleri ve ahırları bulunur. Bu toplulukların bir bölümü hayvanlarla birlikte kalıcı yayla yerleşimlerini yaz kış devamlı kullanır ve tüm yaşamları yaylalarda geçer[1]. Anadolu'da bazı kalıcı yaylalar zamanla yerleşik köylere dönüşmüştür[2].

Belirli bir coğrafi bölge içerisinde hareket eden ve birden çok geçici ve/veya kalıcı yerleşim birimi kullanan Göçer (Göçebe) topluluklar ise genellikle hayvancılığa dayalı besin ekonomisi sürdürürler (Şek. 1). Bu topluluklar çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları coğrafyayı terk ederek yaşamlarını sürdürecekleri farklı bir coğrafyaya göç eden ve çoğu da yerleşik yaşam tarzı süren göçmenler değildir. Yaşam tarzları hareketlidir ve tüm üyeleri ve büyük hayvan sürüleri ile birlikte uzun yollar kat ederek, tarım bakımından verimli olmayan otlakları kullanırlar. Otlakların bulunduğu yatay doğrultuda gerçekleşen "Yatay Göçebelik" veya "Sahra Göçebeliği" Avrasya steplerinde veya Büyük Sahra, Arabistan yarımadası gibi geniş düzlük alanlarda sürdürülür. Düzlüklerle dağlık alanlar arasında yapılan "Dikey Göçebelik" (Dağ Göçebeliği) kışları ılıman düzlüklerde, baharları ve yazları farklı yükseltilerdeki yaylalarda geçiren yaşam tarzıdır. Anadolu'da ve Kuzey Mezopotamya'da Toros Dağları, Batı İran'da Zagros Dağları boyunca ılıman kışlakları ile yüksek yaylaları arasında göçen toplulukların konaklama yerleri, göç yolları üzerinde yer alan ve mevsimlere göre değişen, tarım alanlarından uzak su kaynaklarının yakınında, ürünlerini tarım ürünleriyle değiş tokuş edebilecekleri mesafelerde bulunur. Konaklama yerleri başka etkenler neden olmadığı sürece değiştirilmez, her mevsim bir önceki yıl konaklanan alan tercih edilir. Konaklama alanlarında kalıcı yapıların inşasında harcanan malzeme ve iş gücüne oranla çok daha az emek harcanarak ve daha kısa sürede hazırlanan çadır, kulübe, çukur ev gibi barınaklar kullanılır[3].

Anadolu ile Kuzey Mezopotamya'yı birbirinden ayıran, yükseklikleri yer yer 3000 metreyi aşan ve yıllık ortalama 750-1000 mm yıllık yağış alan Güneydoğu Toros Dağları meşe ve ardıç ormanları ile kaplıdır, eteklerindeki 600 m yükselti sınırında meyve yetişir. Buralarda yaylayan göçerler kışlak alanı olarak güneydeki ılıman düzlükleri tercih eder[4]. Ortalama 500-750 m yükseltilerdeki Dicle bölümünden (Diyarbakır Havzası) kuzeye bağlanan en önemli geçitler Dicle boğazı, Doğanca geçidi ve Bitlis Çayı koridorudur[5]. Ilısu Barajı ve HES Projesi kapsamında yürütülen arkeolojik kurtarma kazılarında Yukarı Dicle vadisinde farklı dönemlerde yaşayan göçerlerin kullandıkları geçici barınak alanları ile bazı kalıcı yayla yerleşimleri açığa çıkmıştır (Şek. 2).

Arkeolojik kazıların yaylalardaki düz yerleşimlerden çok ovalardaki çok katmanlı höyüklerde yürütülmesi nedeniyle bu toplulukların daha çok kışlık barınaklarına ilişkin veriler elde edilebilir. Geçici yerleşim alanlarında çadır, kulübe ya da çukur barınaklar kullanıldığından, birikerek höyüklere dönüşecek yapı malzemesi kullanılmadığından, yaylak ve kışlaklar düz yerleşim alanları oluşturur. Eski yaylaların saptanması için tüm alanın sık aralıklarla yürünerek taranması gerekir, ancak, yoğun yüzey araştırmaları çok uzun zaman aldığından, genellikle dar alanlarda gerçekleştirilir ve bu nedenle de saptanan mevsimlik konaklama alanlarının sayısı azdır.

[1] Mevsimlik yerleşimler Kom/Gom/Köm (Gürbüz 1998: 97-99, 101; Somuncu 2005: 135; Polat 2013: 52, 59), yayla veya oba/zoma adı ile anılır (Tanoğlu 1954: 4, 8, 15, 17-18, 23-25, 29-30; Yakar 2000: 199-200).

[2] Gürbüz 1998: 99-103; Polat 2013: 29-30; Kutlu 1992: 59.

[3] Berquest 1959: 481; Denker 1960: 136-140; Doğanay/Coşkun 2013: 6, şek. 1.

[4] Kılıç 2014: 2.

[5] Sözer 1984: 10-11, 15-20, 24-25; Yiğit 2002: 54-59, 75.

Şekil 2: Geçici ve Kalıcı Yerleşimlerin Arkeolojik İzleri / *Archaeological Traces of Temporary and Permanent Settlements*

Kazılarda mevsimlik barınaklara tarım alanlarındaki höyüklerde kalıcı yerleşimlerin kurulmadığı dönemlerde veya kalıcı yerleşimlerin yanındaki boş alanlarda zayıf mimari izler, terk edilmiş yerleşim yerlerinin üzerine kurulan basit barınaklar, kulübeler, çadırlar veya çukur evler halinde rastlanır. Kalıcı konutlar gibi uzun seneler kullanılmak üzere inşa edilmeyen geçici barınakların malzemesi de hafif ve ince olacağından, arkeolojik dolgularda, ince bir kültür tabakası oluşturur. Örneğin, Salat Tepe'nin ortalama 100 yıl kullanılmış olan Orta Tunç Çağı 2. tabaka yıkıntısı 1,50-2,00 metre kalınlıkta bir dolgu oluştururken, yaklaşık 1800 yıl (Dönem III-IV) boyunca kurulan mevsimlik barınaklar ve açık kullanım alanları toplam 2,50 metre kalınlıkta bir dolgu oluşturmuştur. Bu kalınlık, tarımcı köy yerleşmelerinin bu sürede oluşturabileceği dolgunun onda birinden azdır.

Geçici konaklama alanlarında bir yapı ile ilişkilendirilemeyen çok sayıda ocak bulunur[6], barınaklar fazla alan kaplamaz, çadırların aralarında hayvanların bekletilebileceği geniş mesafeler bırakılır[7]. Bu nedenle konaklama alanlarında birbirinden fazla uzak olmayan küçük birimlerden oluşan bir doku ortaya çıkar. Bu grupların nüfusuna ve hayvan sürülerinin sayısına göre daha geniş alanlara yayıldıkları durumlarda, birbirine yakın birkaç geçici yerleşim alanının da kullanılması mümkündür[8].

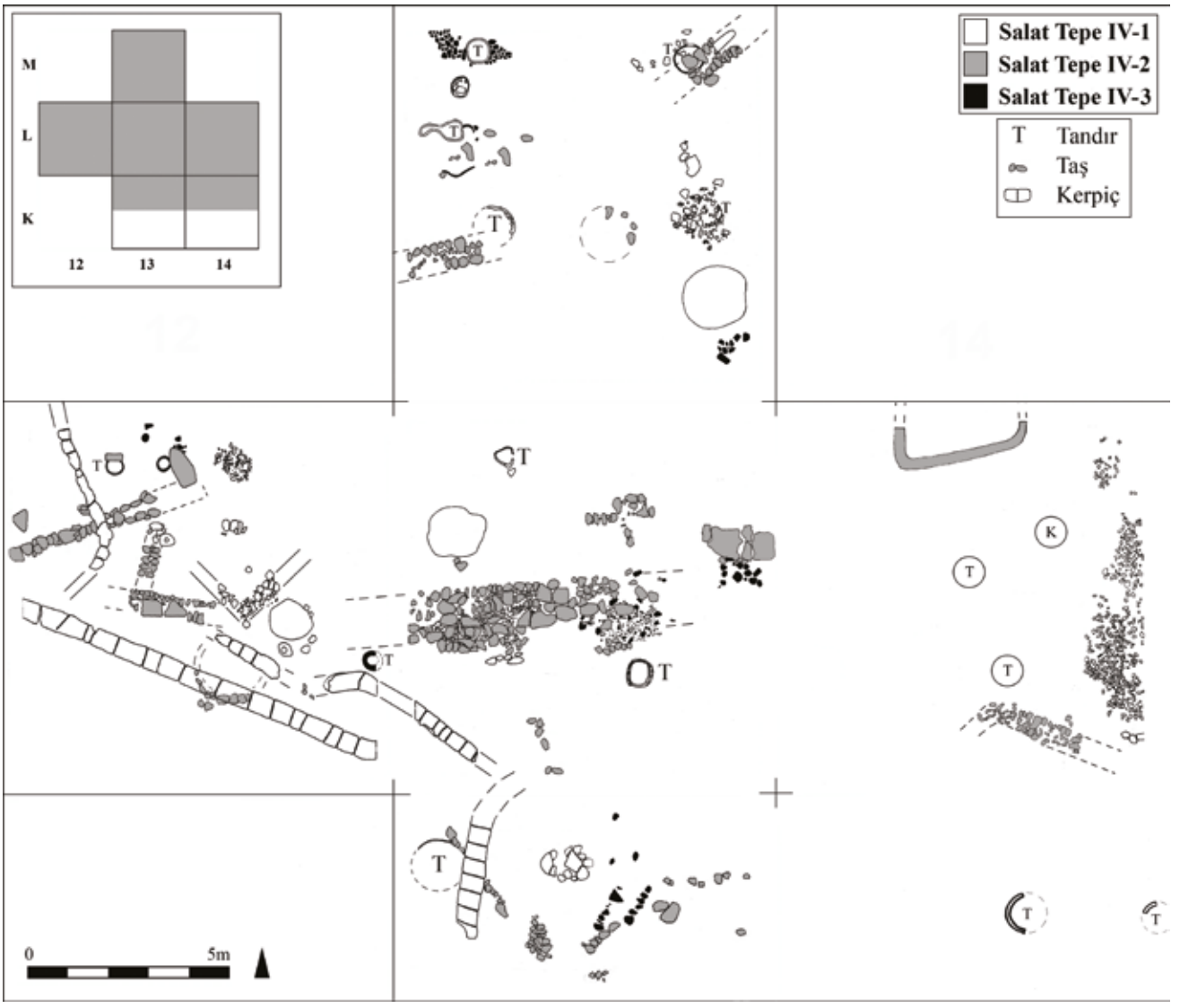
Günümüzde yaylalar terk edildikten sonra çevrede ve atık küller arasında yiyecek artıkları, kırılan araç ve gereçler, delinmiş su kapları ve benzeri, işlevini tamamen yitirmiş atık malzeme bulunur[9]. Arkeolojik kazılarda ele geçen malzeme de bu niteliktedir. Kırıldığı için orada bırakılan günlük kullanım kapları, biçim repertuarı zengin olmayan, sadece yiyecek hazırlama ve tüketmeye yönelik olarak sınırlı sayıda pişirme kapları ve derin çanaklardan oluşur. Göçer topluluk ağır olan bu malzemeyi bir sonraki kamp yerine taşınmak yerine yeni kamp yerinde ihtiyacı kadar tekrar üretir. Arkeolojik dolgularda geride bırakılmış az sayıda malzeme arasında bulunan ağır taş dibekler ve öğütme taşları gibi, günümüz göçerleri de tahıl dövmede kullanılan taş dibekler, ahşap balyozlar ve taş havanellerini ardında bırakır[10]. Bu topluluklar besin ve günlük eşyalarını (dokuma, hasır, sepet, örgü) ağırlıklı olarak kendileri üretmekle birlikte, yerleşik toplulukların kullandığı eşyaları da kullanır.

MİMARİ KALINTILAR

Ilısu Barajı kurtarma projesi kapsamında 2000-2013 yılları arasında kazılan Salat Tepe'nin Geç Tunç Çağı ortalarında terk edilmesinin ardından yakın zamana kadar göçer gruplar tarafından kışlık konaklama alanı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Salat Tepe III yerleşimleri Demir Çağı boyunca kullanılan açık alanlar ve çukur evlerden oluşmuş[11], Roma İmparatorluk döneminden (IV-3) itibaren Orta Çağ (IV-2) ve Yeni Çağda (IV-1) birbiri ile bağlantısı bulunmayan duvar kalıntıları ile çok sayıda ocak ve tandır ile bazı depolama çukurları açığa çıkmıştır[12] (Şek. 3).

En üstteki tabaka (IV-1) taş ve kerpiç duvar parçaları ile bunlarla birlikte kullanıldığı düşünülen tandır kalıntılarından oluşmaktadır. L 12 açması ile K-L 13 açmalarının batı yarısında açığa çıkan duvarlar

[6] Hütteroth 1982: 202-283; Cribb 1991: 218-222; Cohen 1992: 110-119; Eldar/Nir/Dahlieli 1992: 212-213; Zarins 1992: 223-230; Haiman 1995: 33; Yakar 2000: 423-424; 2006.
[7] Polat 2013: 53/54.
[8] Ökse 2005: Şek. 3, 6.
[9] Polat 2013: 75-76, 85; Res. 129.
[10] Polat 2013: 68, Res. 111-113.
[11] Ökse 2015.
[12] Ökse 2012: 10-12, Tablo 3.

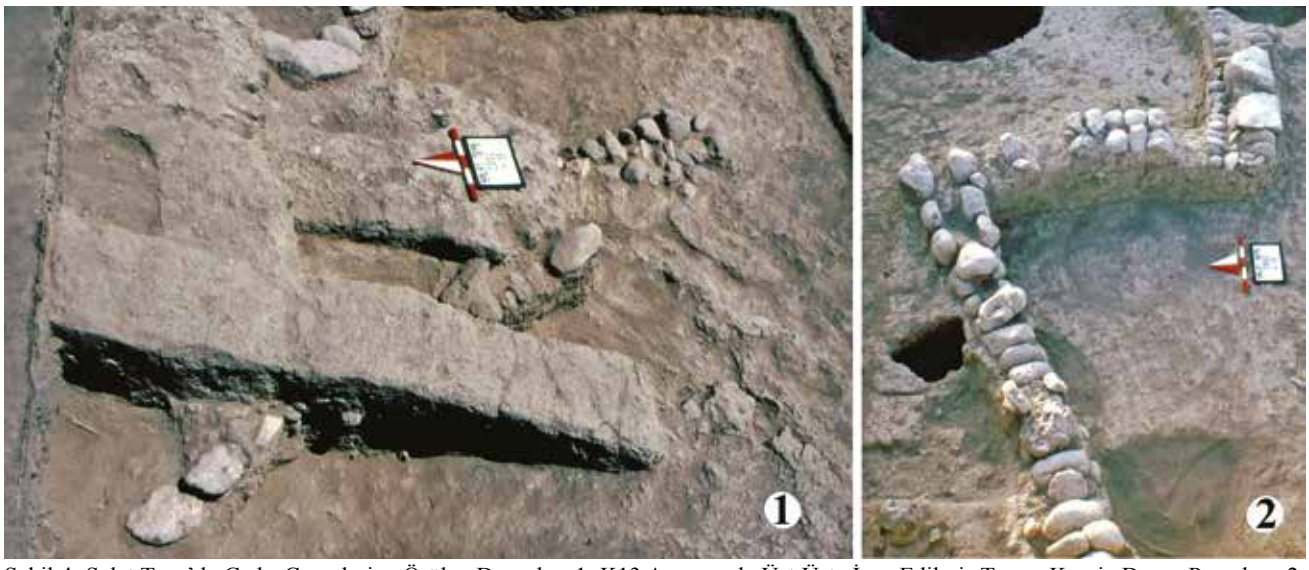
Şekil 3: Salat Tepe – Dönem IV Planı / Salat Tepe - Period IV Plan

köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli birer mekânı çevreleyecek şekilde, 50cm kalınlıkta, tek sıra kerpiçle örülmüş duvar parçalarıdır[13]. Duvarların oluşturduğu planın tahmini tamamlanması, bunların birbirinin üzerine inşa edildiğini göstermektedir (Şek. 4:1). Buna göre kerpiç duvarlar farklı yıllarda kullanılmış olmalıdır. Açmanın kuzey bölümünde yer alan, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli pisé duvar da bu tabaka içerisinde değerlendirilmiştir. Tepenin batısındaki M6 açmasında doğal alüvyon dolgu üzerine kurulmuş kavisli taş temel üzerinde pisé duvar kalıntıları belirlenmiştir[14]. Duvarın yuvarlak planlı bir çadırı çevrelediği, dışındaki, kuzeye doğru alçalan bir ot yığını çevresine sıvanan çamura ait hafif yanık hat, burada bir saman deposunun bulunabileceği izlenimini bırakmıştır.

Kerpiç duvarların altında (IV-2) çamur harcı kullanılarak toplama taşlarla örülmüş duvar parçaları açığa çıkmıştır[15] (Şek. 4:2). L 13 açmasının ortasında yer alan doğu-batı doğrultulu taş duvar parçasının taş sıraları arasında saptanan çamur harcı katmanları, duvarın onarılarak yeniden kullanıldığına işaret etmektedir. Bu tabakaya ait duvarlar açmaların tamamında belirlenmiştir. L 12 açmasında keskin köşeler oluşturan taş duvar parçaları ile yaklaşık 2.5 m çapında dairesel dizilmiş taşlardan oluşan kalıntılar, burada dörtgen ve dairesel çadırların kullanıldığına işaret etmektedir. L 14 açmasının güney tarafında açığa çıkan taş duvarın köşesi yuvarlaktır.

En alt tabaka (IV-3) da taş dizileri ve tandır kalıntılarından oluşmaktadır. K 13 açmasının kuzey yarısında yer alan iki sıra halinde paralel döşenmiş taş dizileri, buradaki bir taş duvarın kalıntısı olup, IV-2 tabakasındaki taş duvar bunun üzerine inşa edilmiştir. L 12 açmasındaki

[13] Ökse 2005: 792, Fig. 1-2; Ökse/Alp 2002: 645-670: 464, Şek. 2.
[14] Ökse/Alp 2011: 768, Şek. 2b.
[15] Ökse/Alp 2002: 654-656.

Şekil 4: Salat Tepe'de Çadır Çevrelerine Örülen Duvarlar: 1. K13 Açmasında Üst Üste İnşa Edilmiş Taş ve Kerpiç Duvar Parçaları; 2. L12 Açmasında Taş Duvar Parçaları / *The Walls Around the Tents at Salat Tepe: 1. Pieces of Stone and Mud Brick Walls Built on Top of Each Other in Trench K13; 2. Pieces of Stone Walls in Trench L12*

çok evreli geniş taş duvarın altında da IV-3 açmasına ait taş dizilerinin bulunması, bazı barınakların dönemler boyunca aynı konuma kurulduğunu gösterir niteliktedir. Buradaki taş duvarın diğerlerinin 3-4 katı genişlikte olması, buraya özel önem verildiğinin göstergesi olarak nitelenmektedir.

Birbiriyle bağlantısı bulunmayan düz ya da kavisli taş, kerpiç ve pisé duvar parçalarından oluşan mimari kalıntılar çadırların çevresine örülen koruyucu duvarların kalıntıları olarak değerlendirilmektedir. Anadolu'da genellikle yazın faal olan geçici yerleşim birimlerinde kullanılan en yaygın barınak keçi kılından dokunan "Kara Çadır"dır (Kıl Çadır)[16] (Şek. 5). Çadır dörtgen biçimli, 3-5 direk tarafından taşınan 4,5-9 metre uzunluğunda ve 3-5 metre veya daha fazla genişlikte bir üst parça ve ihtiyaca göre artırılabilen, 3-5 kanattan oluşur[17]. Anadolu'da yakın zamana kadar kullanılan "Topak Ev"ler, ahşap iskelet üzerine iplerle keçe ya da dokumalar tutturularak kurulan, çapları 3-5 m arasında değişen, 2-2.5m yükseklikte yuvarlak planlı çadırlardır[18]. Çadırlara yağmur suyunun veya hayvanların girmesini önlemek amacıyla çevrelerine bir ya da iki sıradan oluşan harçsız taş veya kerpiçten, yaklaşık 1 m yükseklikte, ortalama 50 cm kalınlıkta, çadırın şekline göre oval ya da köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli duvarlar örülmektedir[19]. Çadırların çevresi bazen dallardan yapılan çit veya çayırdan kesilen çimli toprak karelerinin üst üste dizilmesiyle çevrelenir[20]. Tek sıra halinde dikey çubukların toprağa saplanması ve yatay dallar ya da ip ile örülmesinden oluşan çitlerin arkeolojik kalıntıları oval ya da dörtgen biçimli bir alanı çevreleyen küçük oyuklar dizisi şeklinde ortaya çıkar[21].

Çadırlar genellikle taş veya kerpiç dizileri ile çevrelenir[22]. Denizli yakınındaki iki antik kentte, Hierapolis[23] ve Laodekia'da (13. yüzyıl)[24] belirlenen dörtgen ve dairesel planlı taş sıraları Ortaçağda konar-göçer çadırlarının çevresine orta büyüklükteki taşların harçsız biçimde birkaç sıra dizilmesinden oluşan alçak duvarlara ait olmalıdır (Şek. 6). Yukarı Fırat havzasında belirlenen, yayılımları 0.5-0.6 hektar arasında değişen iki alan[25] ile

[16] Gürbüz 1997: 188-189; 1998: 118-119; Kılıç 2014: 6-7; Kutlu 1992: 63 (dipnot 11: Johansen 1966: 44; Eren 1984: 61).

[17] Güngör 1941: 49; Eröz 1991; 93, 97; Yakar 2000: 214-215.

[18] Güngör 1941: 49; Yalman 1977: 245-246; Gürbüz 1997: 186-190; Yakar 2000: 215.

[19] Dönmez 2016: 132; Yazgan 2013: 104-105.

[20] Polat 2013: 61, Res. 64, 71-72.

[21] Erken Transkafkas kültürü topluluğunun Malatya-Arslantepe VIB1, Norşuntepe, Sakyol-Pulur ve Sos Höyük'te dal örgü tekniği ile inşa edilmiş ince duvarlı yapılar (Sagona 1984: 80; Cribb 1991: 221; Sagona/Erkmen/Sagona/Thomas 1996a: 33; Sagona/Erkmen/Sagona/Howells 1996b: 184, Lev. 4; Marro 2011: 293, 303-304) ile Geç Tunç Çağında Üçtepe 10-9. Tabakalarının zayıf taş temelli yapıları (Köroğlu 1998: 27-28; Özfırat 2006: 33-34) ve Kavuşan Höyük'te üç yapı katından oluşan dal örgü kulübeler (Kozbe 2008: 292-293), göçer toplulukların kışlık barınaklarıdır.

[22] MÖ 1050-300 yıllarında Mersin Yumuktepe V. tabakada açığa çıkan, dere taşlarının çamurla tutturulduğu ince duvar parçası (Vb) ile çakıl döşemeli taban parçası (Va) (Sevin/Köroğlu 2004: 75, Fig. 1, tab. 1) ile Salat Tepe III, Ziyarettepe, Kavuşan Höyük, Hirbemerdon, Hakemi Use ve Kenan Tepe'de açığa çıkan mimari kalıntılar ve çukur evler (Ökse 2015), göçer toplulukların barınakları olarak kullanılmıştır.

[23] Arthur 2006: Res. 14, 69.

[24] Şimşek 2013: Res. 276, 284.

[25] Özdoğan 1977: 122-124.

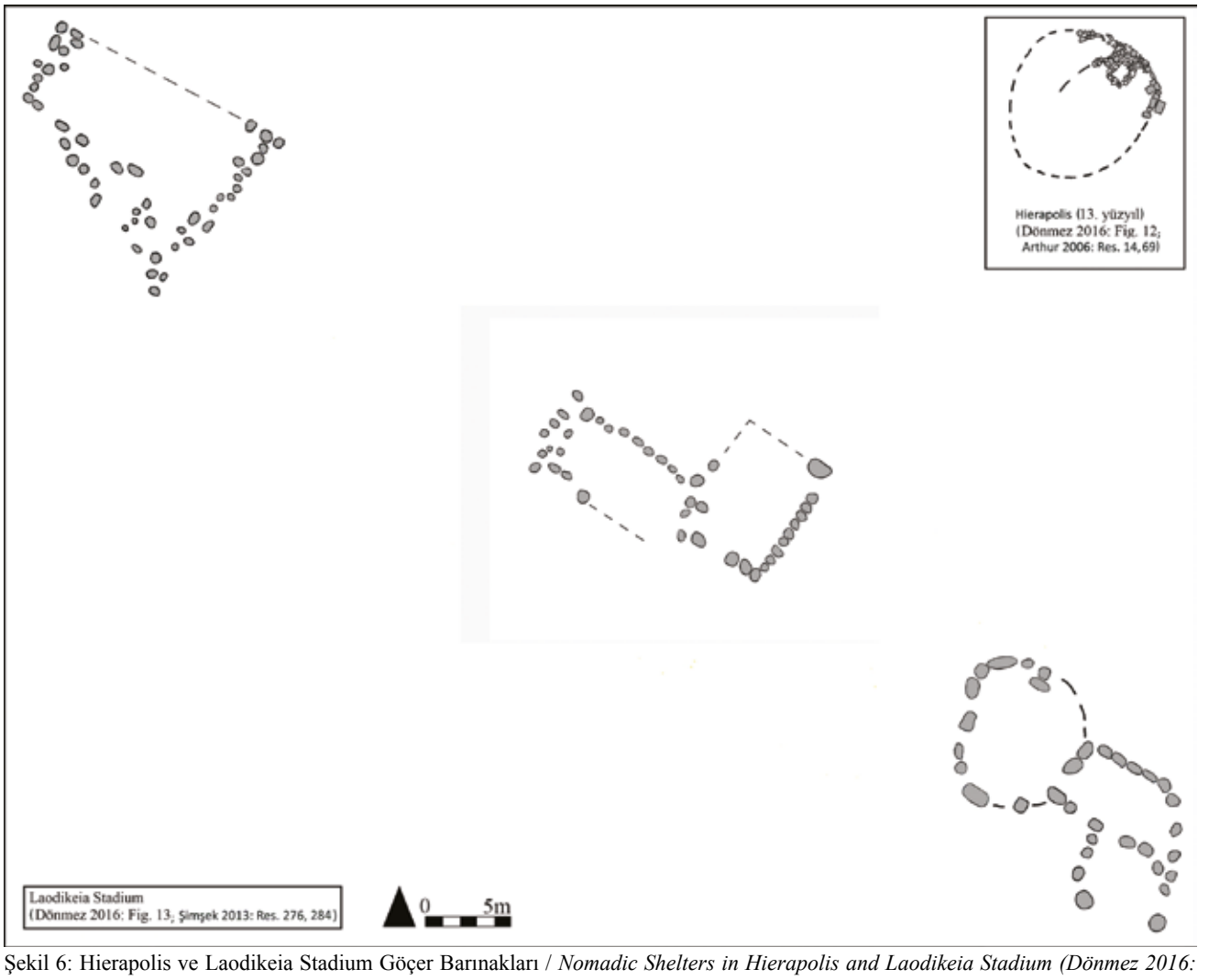
Şekil 5: Oyuktaş Köyü, Kozluk/Batman (Nurettin Vural 2015): 1. Yaylaya Çıkmış Koyun Sürüsü, Arka Planda Çadır İçin Hazırlanmış Dörtgen Taş Duvar; 2. Çadırlar Arasında Bulundurulan Koyun Sürüsü; 3. Kara Çadırın Çevresindeki Taş Duvara Sabitlenmesi; 4. Çadır Çevresindeki Taş Duvar Örgüsünün İçten Görünümü / *Oyuktaş Village, Kozluk/Batman 1. Sheep Grazing in Highlands, Quadrangular Stone Wall for Tent in the Backplane; 2. Sheep Kept Between Tents; 3. Black Tent Fastened to the Stone Wall; 4. Stone Wall Around the Tent from Inside*

Han İbrahim Şah A1 tabakasında açığa çıkan[26] (Şek. 7) dörtgen biçimli, yaklaşık 7x3m boyutlarda kıl çadırlar ve ocaklardan oluşan mimari kalıntılar, Yakın Çağ göçerlerinin konaklama alanı olarak nitelenmektedir[27]. Yukarı Dicle havzasında Ziyarettepe L1a tabakası[28] (Şek. 7) ile Hirbemerdon çevresindeki yaylalık alanda yapılan yüzey araştırmalarında çok sayıda dörtgen veya oval/dairesel planlı kuru taş dizilerinden oluşan kalıntılar[29] ve Karacadağ yaylakları[30] 300 yıldır kullanılmaktadır. Ağrı platosunda yapılan bir araştırmaya göre[31], terk edilen yayla yerleşimlerinde bu tip yapıların üst örtü sistemleri yakacak olarak kullanıldığından, açıkta kalan duvarların yıkılma süreci hızlanmaktadır. Yirmi yıl boyunca kullanılmayan yaylalarda duvarların yarısından fazlasının yıkıldığı, 50 yıl önce terk edilen yaylalarda duvarların çok az bir kısmının ayakta kaldığı gözlenmiştir. Salat Tepe IV mimari kalıntıları da bu bağlamda çadırları çevreleyen duvarlar olarak nitelenmektedir.

Duvarlar arasında kalan boş alanlarda çok sayıda tandır ve ocak bulunmuş, bunlardan bazılarının iki evreli inşa özellikleri, bozulan tandırların tekrar onarılarak kullanıldığı izlenimini bırakmıştır (Şek. 8). Hem fırın hem de ocak olarak kullanılabilen tandır, yerleşik tarımcı topluluklarda evlerin arasına, göçer topluluklarda çadırların aralarında kalan boş alanlara inşa ederek ortak kullanılmaktadır[32]. Dibinde ateş yakılarak tandır duvarlarını ısıttıktan sonra, dipte kor halini alması beklenir ve pide haline getirilen hamur tandırın yan cephelerine yapıştırılarak ekmek pişirilir. Tandırın içerisine etin sarkıtılarak uzun sürede pişirilmesi de yaygın bir uygulamadır. Tandırların içerisinde, ısıya maruz kalmaları nedeniyle rengi kırmızıya dönmüş kil dolguları, dip bölümlerine doğru da küllü yıkıntı karışımları kalır.

Açık alanda yanan ateşin çevresine konulan birkaç yüksek taş üzerine tencere yerleştirilerek yemek pişirmede kullanılan basit ocaklar, daha kolay inşa edilmeleri nedeniyle daha sık kullanılır. Genellikle birbirine paralel ya da at nalı biçimde dizilmiş taş sıraları veya alçak kil duvarları olan bu ocaklar günümüzde açık

[26] Ertem 1982: Lev. 34.
[27] Cribb 1991: 219-220.
[28] Matney/Rainville/Köroğlu/Keskin/Vorderstrasse/Özkul Fındık/Donkin 2007: 59, Fig. 53.
[29] Hammer 2014: 274-277, 281-284, Fig. 2-4, 8, 11-14.
[30] Kılıç 2014: 5, Res. 1-4, 6.
[31] Cribb 1991; Polat 2013: 85, 53-54, 57, 59, 62-64, 84, Res. 31-35, 44, 48, 56, 128, 134-136, 147-150.
[32] Mulder-Heymans 2002: 2-5, Fig. 1A; Köşklü 2005: 158-159, Fig. 15-18.

Şekil 6: Hierapolis ve Laodikeia Stadium Göçer Barınakları / *Nomadic Shelters in Hierapolis and Laodikeia Stadium (Dönmez 2016: Figs. 12-13)*

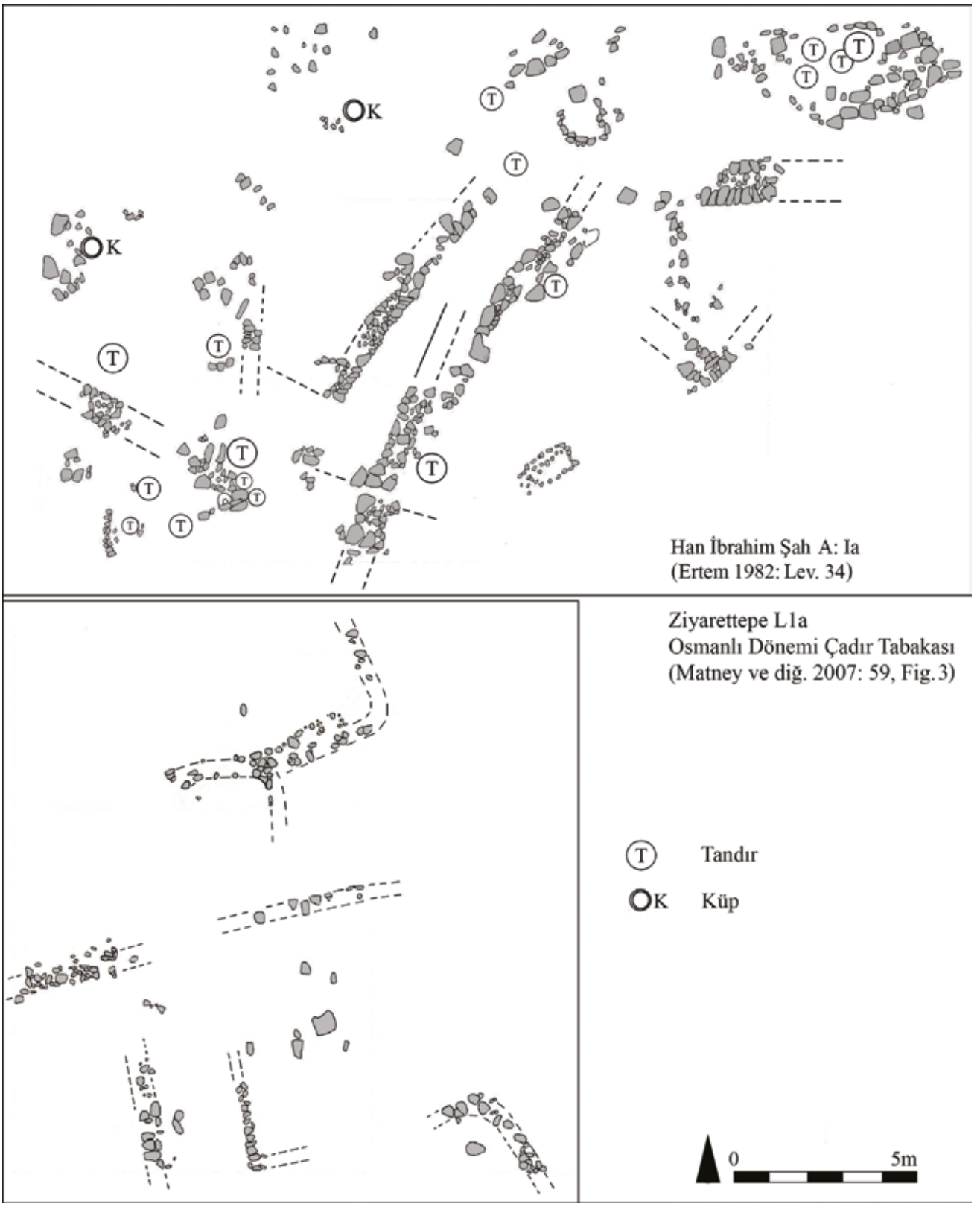
havada ya da evlerin içerisindeki davlumbazlı ocaklar içerisinde kullanılmaktadır. Bu ocaklar sac ya da pişmiş toprak tavada pide pişirmek veya üzerine demir çubuklar yerleştirilerek ızgara için kullanılır[33].

Salat Tepe'de açığa çıkan çukurlar ortalama 1-1.5 m derinlikte ve 2 m ağız çapında, çan biçimli ya da şişe biçimlidir[34] (Şek. 9). Çukurların ağız kenarları çevresi yaklaşık 1 m eninde kil ile sıvanarak sağlamlaştırılmıştır. Çukurların kenarlarında karbonlaşmış saman kalıntıları saptanmıştır. Anadolu yaylalarında besin maddelerinin dışarıya göre daha serin bir ortamda korunması amacıyla kazılan 20-50 cm derinlikteki çukurların çevresi taş ile örülüp üzeri branda ya da dallarla örtülmektedir[35]. Tahıl depolama çukurları genellikle yağmurdan en az etkilenecek tepe üstlerine açılmakta, hava ile temasını daha iyi engelleyebilmek için ağızları dar kazılmakta, kenarları samanla beslenip ortalarına ürün yerleştirildikten sonra ağızları kil ile sıvanarak çukura nem ve hava girişi engellenmektedir[36].

MEZARLAR

Salat Tepe Yeni ve Yakın Çağlarda mezarlık olarak da kullanılmıştır. Bunlar basit toprak mezar tipinde olup, bireyler başları batıya, ayakları doğuya gelecek şekilde sırt üstü yatırılmıştır. Tepe üzerine kazılan 20 mezarın[37] bazıları Dönem IV-1 duvarlarının altında kalmış olduğundan Dönem IV ile eşzamanlı olmalıdır. Diğerleri açık kullanım alanlarına gömüldüğünden, stratigrafik konumları tespit edilememiştir. Bir mezarın üzerine yerleştirilen moloz taşlar arasında bir adet yazılı mezar taşı bulunmuştur (Şek. 10). İki parça halinde açığa çıkan taşın başka bir mezardan buraya getirilmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Güney etek kesimine kazılan[37]

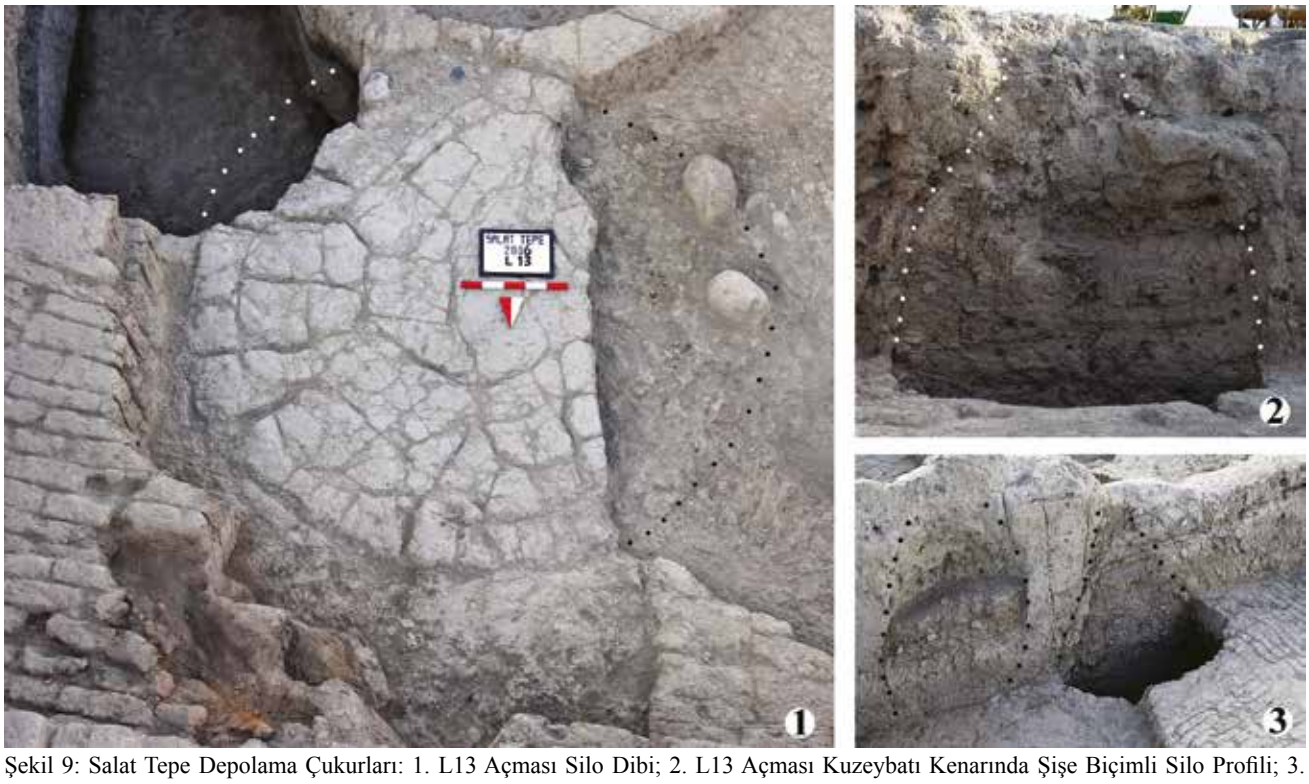
[33] Peters 1972: 166, Pl. 125:2; Akpolat/Aydın/Eser/Tosun 2001: 359.
[34] Ökse/Alp 2011: 760-762, Şek. 3, 14-15.
[35] Polat 2013: 60, Res. 63.
[36] Peters 1979: 127-134: 128-129, Fig. 2; Seeher 2000: 261-269.
[37] Ökse/Alp 2002: 648, Şek. 7-8; 2011: 758.

Şekil 7: Han İbrahim Şah Aıa ve Ziyarettepe L1a Planı / *Plan of Han İbrahim Şah Aıa and Ziyarettepe L1a (Ertem 1982: Pl. 32; Matney/ Rainville/Köroğlu/Keskin/ Vorderstrasse/Özkul-Fındık/Donkin 2007: 59, Fig. 3)*

Şekil 8: Salat Tepe L14 Açması: 1. Genel Görünümü: Yukarıda Taş Duvar ve Silo, Ortada İki Tandır, Aşağıda Küp (L14/0032/S/01); 2. Ortadaki İki Evreli Tandırdan Ayrıntı / *Salat Tepe Trench L14: 1. General View: Stone Wall And Granary Pit Above, Two Tandoors in the Middle, A Pithos Below; 2. Detail From A Two-Phased Tandoor in the Middle*

Şekil 9: Salat Tepe Depolama Çukurları: 1. L13 Açması Silo Dibi; 2. L13 Açması Kuzeybatı Kenarında Şişe Biçimli Silo Profili; 3. L12 Açması Doğu Profilinde Çan ve Trapez Biçimli Silo Profilleri / *Salat Tepe Storage Pits: 1. Floor of A Granary Pit in Trench L13; 2. Section of A Bottle-Shaped Granary Pit at the North-Western Board of Trench L13; 3. Sections of A Bell-Shaped and A Trapezoidal Granary Pit at the Eastern Board of Trench L12*

mezarın üzeri ortalama 13cm çapta ağaç gövdeleri ile örtülmüş, bireylerin yüzleri güneye çevrilmiş olup, düzenli bir mezarlık görünümündedir[38] (Salat Tepe Dönem V) (Şek. 11).

Burada açığa çıkan 57 bireyin yarısından fazlasını (%53) bebek ve çocuklar, yarısına yakınını erişkinler (%47) oluşturmaktadır. Antropolojik araştırmalara göre erişkin kadınlar ortalama 36-37 yıl, erkekler ortalama 39-40 yıl yaşamışlardır[39]. En erken ölüm yaşı 0-5, en

[38] Ökse 2004: 609, Şek. 21.

[39] Uysal 2013: 213, 218.

Şekil 10: Salat Tepe L14 Açması: 1. Silonun Bozduğu Bir Taş Duvar Parçası ile Mezar, 2. Mezar Üzerindeki Yazılı Mezar Taşı (L14/0031/R/01,03) / *Salat Tepe Trench L14: 1. Piece of A Stone Wall And Burial Disturbed by A Granary Pit, 2. Inscribed Grave Stone on the Burial*

geç ölüm yaşı 50 olarak belirlenmiştir. Bireylerde genel olarak enfeksiyon hastalıkları, bebek ve çocuklarda demir eksikliği anemisi, erişkin bireylerde fiziksel aktivite kaynaklı olduğu düşünülen eklem hastalıkları ve travmalar, üç bireyde cüzam lezyonları belirlenmiştir. Bebek ve çocuk mezarlarında cam boncuklardan oluşan takılar[40] bulunurken bir erişkin mezarında 33 boncuklu tespih, bir diğerinin sol elinin yüzük parmağında bakırdan bir yüzük ele geçmiştir. Bebek ve çocukların takılarla gömüldüğü Erken İslami dönem mezarları Mardin Dağlarının güneyindeki Girnavaz'da açığa çıkmıştır[41].

Şekil 11: Salat Tepe G11-12 Açmalarındaki Mezarlık Alanı / The Cemetery at Salat Tepe Trenches G11-12

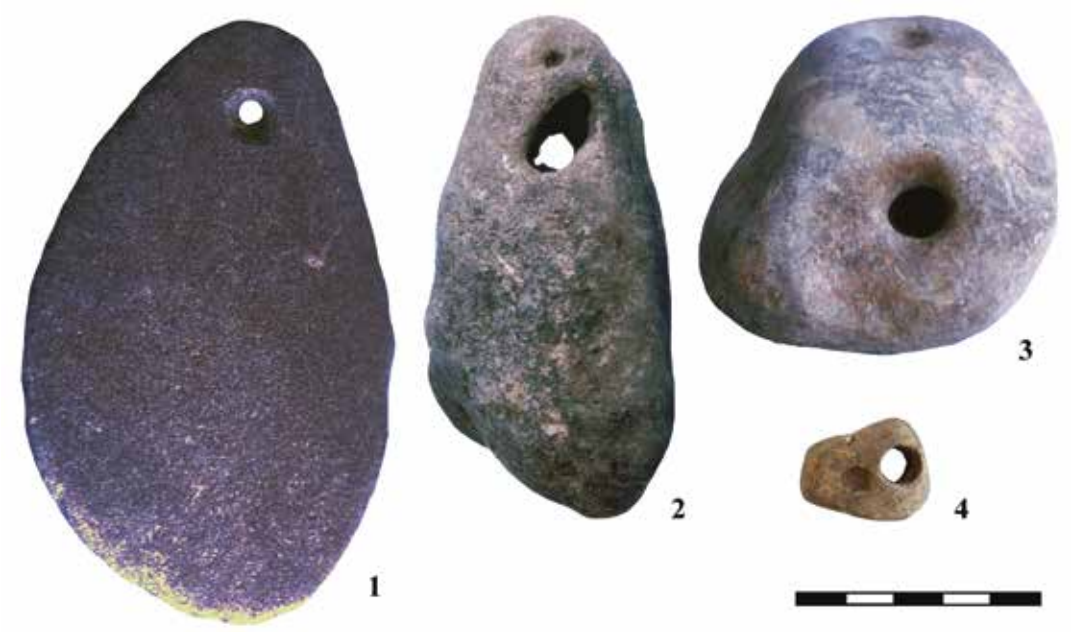
KÜÇÜK BULUNTULAR

Salat Tepe'de çakıl taban, duvar parçaları ve tandırlardan oluşan Orta Çağ ve Yeni/Yakın Çağ kalıntılarına (Dönem IV) ilişkin dolgularda da az sayıda malzeme ele geçmiştir. Küçük buluntuların büyük bölümü işlevi tamamlanmış erzak çukurları içerisinde biriken dolguda veya duvar kalıntılarının bulunduğu seviyedeki kültür dolgusunda ele geçmiştir.

Küçük boyutlu ağırlık taşlarından birisi yassı (ortalama 2cm kalınlıkta), oval biçimli taşların dar ucuna yakın bir deliğin açılmasıyla üretilmiştir; boyutları 10x4cm ile 17x8cm arasında değişen bu ağırlıklar dokuma ağırlığı olabileceği düşünülmektedir (Şek. 12). İkinci ağırlık tipi, doğal delikleri olan gri dere taşlarından, delikleri düzeltilerek üretilmiştir. Deliklerinin matkapla açıldığı, deliklerdeki dairesel paralel izlerden anlaşılmaktadır. Bu tip ağırlıkların boyutları 2x3cm ile 5x6cm arasında değişmektedir. Kullanım amaçlarının balık ağı ağırlığı olabileceği düşünülmektedir.

Sert bir kayaç olması nedeniyle bazalttan üretilen havanlar ve havanelleri, kırıldığı için kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle geride bırakılmış görünmektedir (Şek. 13). Bir havaneli kenarları yuvarlatılmış dörtgen prizma biçimli, ezgi yüzeyi ve tutma ucu bombe biçimlendirilmiş

[40] Ökse 2004: şek. 25; Ökse/Alp 2002: Şek. 9-10.
[41] Erkanal 1983: 132-133; 1984: 123.

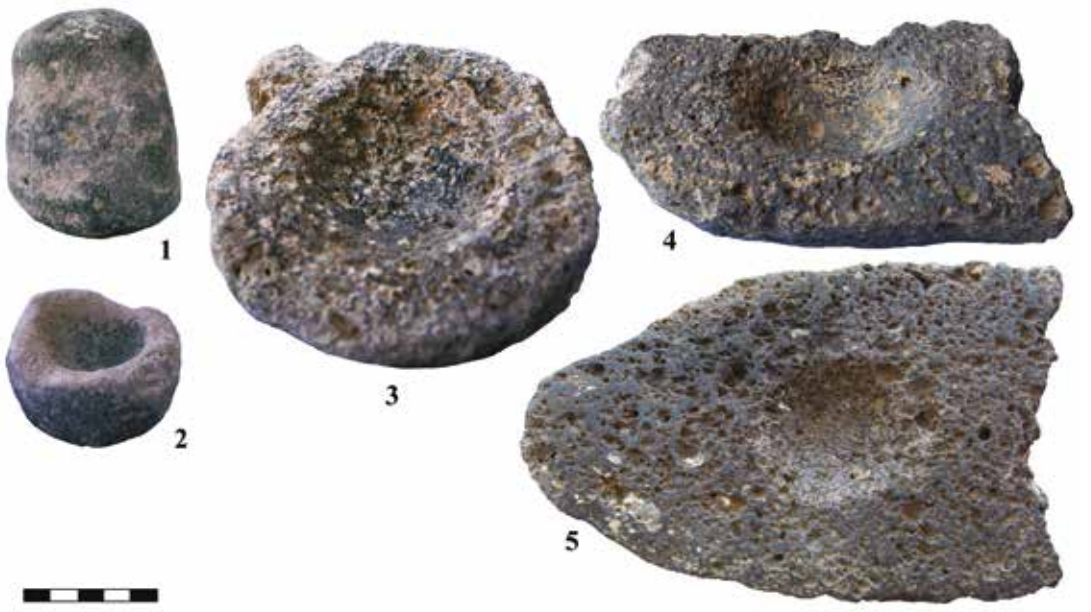

Şekil 12: Salat Tepe'de Bulunan Ağırlık Taşları: 1. Yassı Ağırlık (K12/0013/R/01); 2-4. Çakıl Taşı Ağırlıklar (L13/0040/R/02; L12/0058/R/01; K12/0031/R/01) / *Weight Stones in Salat Tepe: 1: Flat Weight; 2-4: Pebble Stone Weights*

Şekil 13: Salat Tepe'de Bulunan Havanlar ve Havanelleri: 1. Havaneli (L12/0059/R/03), 2. Havan Gövdesi (L14/0004/R/01); 3-5. Havana Dönüştürülen Öğütme Taşı Parçaları (L12/0060/R/02; K13/0025/R/01; K11/0021/R; K12/0015/R/01; L12/0060/R/01) / *Mortars and Pestles Found at Salat Tepe: 1. Pestle, 2. Mortar; 3-5. Pieces of Grinding Stones Converted to Mortars*

olup 8.3 cm uzunlukta, enli öğütme yüzeyi 4.6x3.3 cm boyutlardadır. Sadece dip kısmı korunmuş, üst gövdesi kırılmış ve kenarları aşınmış havan gövdesi derin çanak biçimlidir. Gözenekli bazalt taşından üretilmiş öğütme taşlarının zamanla kırılarak özgün biçimin yitirmesinden sonra düz öğütme yüzeylerine sığ çukurlar açılarak havan olarak kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Bazalt taşının Salat Tepe çevresinde bulunmayışı ve en yakın kaynağın Karacadağ kütlesi olması nedeniyle kırılan öğütme taşlarının bu şekilde ikincil olarak küçük malzemenin öğütülmesine kullanılacak biçime getirildiği anlaşılmaktadır. Bu tip havanlar az miktarda malzeme, örneğin baharat veya kök boya ezilmesi için kullanılmış olmalıdır. Salat Tepe'de ele geçen dairesel biçimli, tutamaklı taş ile somun biçimli öğütme taşlarının kırık parçalarından üretilen benzeri örnekler, ikincil kullanıma tanıklık etmektedir.

Şekil 14: Salat Tepe'de Bulunan Somun Biçimli Öğütme Taşları: 1. Öğütme Taşının Öğütme Çanağı Üzerindeki Konumunu Gösterir Temsili Çizim; 2-3. Öğütme Taşları (K13/0025/R/02; K12/0019/R/01); 4. Bulgur Kırma Taşı (Destar), Büyükmutlu Köyü, Viranşehir, Şanlıurfa, 2015 (Mesut Vural) / *Loaf-Shaped Grinding Stones from Salat Tepe: 1. Representation of the Position of Grinding Stone on Grinding Bowl; 2-3: Grinding Stones; 4. Stone for Grinding Bulgur (Destar), Büyükmutlu Village, Viranşehir, Şanlıurfa, 2015*

Tahıl öğütmede kullanılan somun biçimli taşlar genellikle gözenekli bazalt taşından üretilmiştir (Şek. 14). Ortalama 23-35x15-16 x 5-6cm boyutlardaki bu taşların ezgi yüzeyi düz, elle tutularak hareket ettirilecek olan üst yüzeyi bombe biçimlendirilmiştir. Bu tip öğütme taşları geniş ve üzeri düze yakın biçimlendirilmiş öğütme çanakları üzerine, düz yüzeyi alta gelecek şekilde yerleştirilerek, dizleri üzerinde oturan bir kişinin taşı ileri-geri hareket ettirmesiyle tahılların öğütülmesinde kullanılmıştır. Günümüzde halen bulgur kırmada kullanılan öğütme taşları ise disk biçimli iki taş levhadan oluşmakta, üstteki levhaya açılan bir deliğe takılan kulp yardımıyla çevrilerek kullanılmaktadır.

Salat Tepe'deki topluluğun dokuma ürettiği anlaşılmaktadır. Pişmiş topraktan veya kemikten üretilen ağırşaklar kirmenin ucuna geçirilerek yünden ip eğirmede kullanılır (Şek. 15). Ortalama 2.5-3.5cm çaplarda düzgün dairesel şekilde üretilen ağırşakların bir yüzeyi düz, diğer yüzeyi konik veya basık küresel biçimlendirilir. Uzunlamasına tam merkezden açılan deliğinden kirmenin ucuna takılır, kirmen döndürüldüğünde dengeli dönmesini sağlar. Günümüzde kırsal alanda halen yün eğirmede kullanılan iğ ve kirmenlerin ucuna ağırşaklar takılarak ip eğrilir ve bu yünden kilimler ve çuvallar dokunur (Şek. 16).

El tezgâhlarında çözgü/eriş(dikey sarılan ipler) iplerinin arasından mekikle geçirilen atkı (yatay geçirilen ipler) iplerle dokumanın Salat Tepe topluluğunca da üretildiği anlaşılmaktadır. Atkı iplerini çözgü ipleri arasından geçirmede kullanılan mekik ince uzun, yüzeyi pürüzsüz bir alettir. Salat Tepe IV dolgularında taştan üretilmiş bir mekik 7cm uzunlukta olup üzerinde kazıma çarpı işareti bulunmaktadır (Şek. 15:4). Deri gibi sert maddeleri dikmek üzere ip geçirmek amacıyla kullanıldığı düşünülen bir kemik delici 3.5cm uzunluktadır (Şek. 15:3). Bir silo içerisinde ele geçen bir yüksük, taşçık katkılı açık kahverengi kil hamurundan kabaca biçimlendirilmiş, yüzeyi işlenmeden bırakılmıştır (Şek. 15:5). Yüksük 3cm yükseklikte, ağız çapı 2cm olup, olasılıkla sert malzemenin dikilmesi sırasında iğneyi itmek için parmağa takıldığı düşünülmektedir.

Demir ve tunçtan üretilmiş çiviler, tunç kazıyıcılar, ok uçları ve olta uçları da Orta Çağ ve Yeni Çağ topluluklarınca kullanılan aletler arasındadır[42]. Salat Tepe IV dolgularında ele geçen tunçtan kulak kaşığı 14cm uzunluktadır ve ucundaki küçük sığ kaşık 1cm çapındadır (Şek. 17:1). Benzeri aletlerin Roma Döneminde yaraların temizlenmesinde kullanıldığı bilinmektedir[43]. Tunçtan üretilmiş, sap dilli ok ucunun namlusu baklava biçimlidir (Şek. 17:2). Ok ucu bulunması, buradaki topluluğun avlanmak ve savunmak amacıyla bu tip silahları kullandığına işaret etmektedir. Tunçtan üretilmiş bir olta iğnesi de topluluğun besin ekonomisini balıkçılıkla desteklediğini kanıtlar niteliktedir (Şek. 17:3).

[42] Ökse 2004: 629, Şek. 25.

[43] Uzel 2000: 69, Lev. XII-XIII.

Şekil 15: Salat Tepe'de Bulunan Dokuma Aletleri: 1. Kemik Ağırşaklar (L13/0084/Q/01); 2. Pişmiş Toprak Ağırşaklar (M13/0075/S/01); 3. Kemik Bız (L130041h01); 4. Taş Mekik; 5. Pişmiş Toprak Yüksük (L13/0060/S/01) / *Weaving Tools in Salat Tepe: 1. Bone Spindle Whorls; 2. Terracotta Spindle Whorls; 3. Bone Awl; 4. Stone Weaver's Shuttle, 5. Terracotta Thimble*

Şekil 16: Göçerlerin Dokuma Üretimi, Yeni Mahalle (Meydana Selık) Köyü, Güçlükonak/Şırnak (Mesut Vural, 2016): 1. Kirmenle Yün Eğiren Hatun (Xate) Timurtaş (57); 2. Çuval; 3. Keçe / *Textile Production by A Nomadic Community in Yeni Mahalle (Meydana Selık) Village of Güçlükonak/Şırnak: 1. Hatun (Xate) Timurtaş (57) Spinning Wool; 2. Sack; 3. Felt*

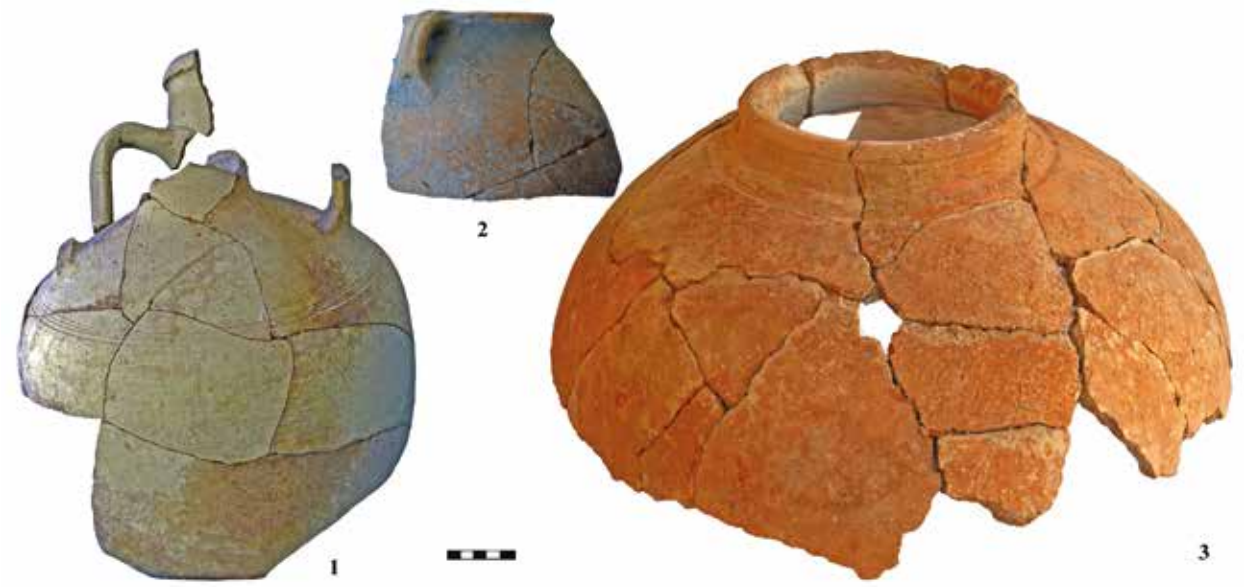

Şekil 17: Salat Tepe'de Bulunan Küçük Buluntular: 1. Tunçtan Üretilmiş Kulak Kaşığı; 2. Ok Ucu; 3. Olta İğnesi; 4. Pişmiş Toprak Kandil Parçası (L14/0017/S/01); 5. Pişmiş Toprak Pipo Parçası (K12/0001/S/01) / *Small Finds From Salat Tepe: 1. Bronze Ear Spoon; 2. Arrow Head; 3. Fish Hook; 4. Piece of Terracotta Lamp; 5. Piece of Terracotta Pipe*

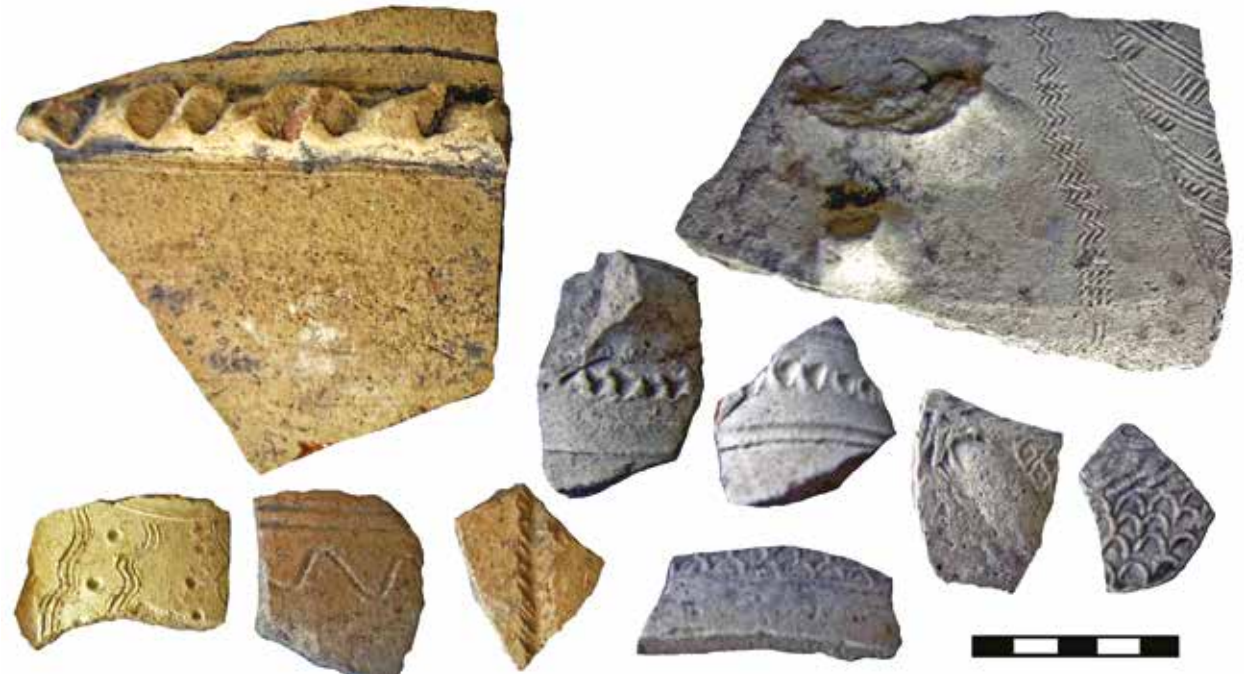
Bizans dönemine ait kalıp işi pişmiş toprak kandil parçaları[44] (Şek. 17:4) ile Osmanlı dönemi tabakalarında sıkça rastlanan pişmiş toprak pipo parçaları (Şek. 17:5) bulunmaktadır. Hasankeyf'te ele geçen benzeri buluntular16-18. yüzyıllara aittir[45].

Pişmiş topraktan üretilmiş kapların kırık parçalarının çoğu pişirme, kızarma ve sofra kaplarına aittir ve genellikle kaba kahverengi hamurlu kaplar kullanılmıştır (Şek. 18). Bunlar arasında açık kahverengi yüzeyli kulplu çömlekler, tarak bezemeli çömlekler ve üzerinde parmak baskıları olan kabartma şeritlerle bezeli küplere ait gövde parçaları ile disk biçimli küp kapaklarına ait parçalar bulunmaktadır. Saman katkılı bej hamurdan üretilen çömleklere ait parçaların yanı sıra yeşilimsi krem hamurdan üretilmiş yalın yüzeyli testi ve çömlekler en yoğun grubu oluşturmaktadır. Kendinden astarlı sırsız seramikler büyük oranda Hasankeyf'de[46], Anadolu[47], İran ve Suriye'deki[48] benzerlerine göre 9-14. yüzyıllara tarihlenmiştir. Kaba kırmızı hamurlu kaplar Orta Fırat havzasında Gritille ve Lidar Höyük[49] ile Tille ve Taşkun Kale'de[50], Erzurum platosunda Sazpekler[51], Yukarı Dicle havzasında Hasankeyf[52], Orta Fırat havzasında Samsat[53], İran ve Artuklu[54] seramikleri ile karşılaştırılarak 12-14. yüzyıllara tarihlenmiştir. Kalıp baskı tekniği ile biçimlendirilen kabartma (barbotin) bezemeli[55], krem rengi sırsız kaplara ait parçalar (Şek. 19) Hasankeyf[56] ve Samsat Höyük'te[57] bulunan, 12-14. yüzyıllara tarihlenen kalıplarla benzer niteliktedir. Bu bezeme şekli İran'da 10-14. yüzyıllarda, Suriye'de 12-14. yüzyıllarda uygulanmıştır[58]. Yeşil sırlı kaplara ait

[44] Ökse/Alp 2002: 657.
[45] Özkul-Fındık 2008, 135-136, Lev. 43: 793-794; Uysal 2007, Res. 6, 7, 9.
[46] Özkul-Fındık 2008, Lev. 37: 697, 39: 719-720, 42: 778-779, 136.
[47] Böhlendorf-Arslan 2007, Fig. 1.
[48] Bartl 1994, Lev. 23.
[49] Redford 1998, 107.
[50] McNicoll 1983, 17-19.
[51] Tekinalp/Ekim 2005, Lev. I:T 6; 18: 12, 35: 7.
[52] Özkul-Fındık 2008, 129-130.
[53] Bulut 2000, 17.
[54] Mason 1997, 103-135; Özkul-Fındık 2008, 137-139.
[55] Tunçel 2002.
[56] Özkul-Fındık 2008, 129.
[57] Bulut 1984.
[58] Watson 2004, 106-127; Bartl 1994, Lev. 4: 7.

Şekil 18: Salat Tepe'de Bulunan Pişmiş Toprak Yalın Kaplar: 1. Çift Kulplu Testi (K13/0023/S/02); 2. Tek Kulplu Testi (K13/0030/S); 3. Küp (L14/0032/S/01) / *Plain Pottery from Salat Tepe: 1. Double Handled Jug; 2. One Handled Jug; 3. Pithos*

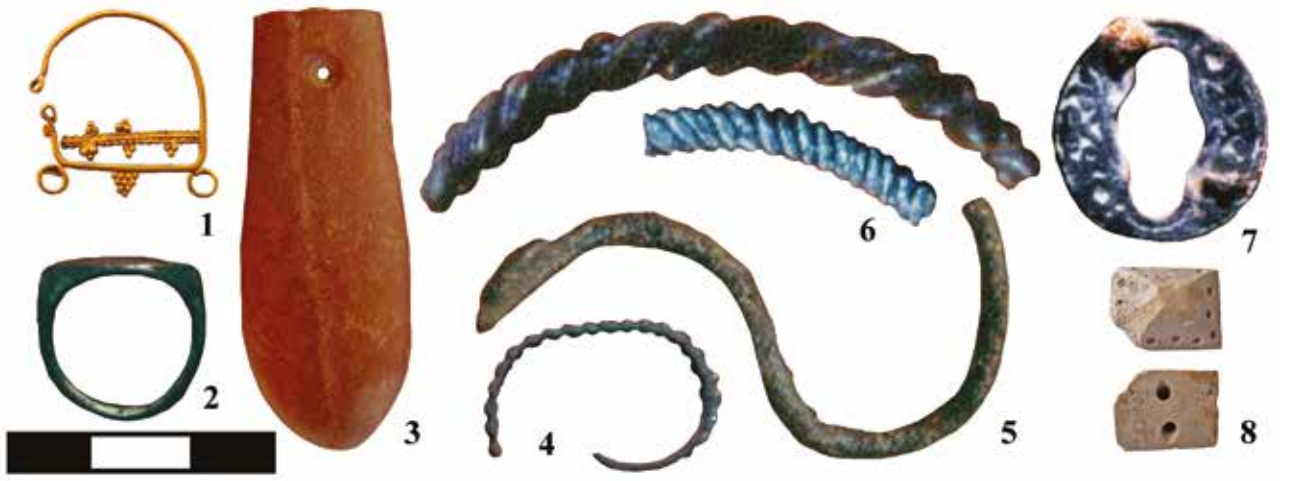

Şekil 19: Salat Tepe'de Bulunan Bezemeli Pişmiş Toprak Kap Parçaları: 1. Kazıma ve Kabartma Bezemeli (L14/0010/S); 2. Kalıp Bezemeli (L13/0070/S, L13/0076/S) / *Decorated Pot Sherds from Salat Tepe: 1. Incised And Relief Decorated; 2. Mould Decorated*

parçalar[59] Hasankeyf örnekleri ile karşılaştırılarak MÖ 11-13. yüzyıllara tarihlenmiştir[60].

L14 açmasında yüzey toprağının hemen altındaki moloz taş döşeli tabanda ele geçen takı, altın bir telin kıvrılmasıyla yay oluşturacak şekilde biçimlendirilmiştir (Şek. 20). Yayın iç Kısmında iki yanı nokta dizisi ile bezenmiş 1.48 mm kalınlıktaki şeridin üst ve alt kenarlarında üçer topçuktan oluşan bezekler yer alır. Küpenin alt kısmında aşağıya sarkan bir üçgen de aynı teknikle eklenmiştir. Düz kısmın yay ile birleştiği iki uçta birer halka bulunmaktadır. Depolama çukurları ve dolgularda ele geçen, rengi ve dokusu kaliteli delikli yassı taşların da takı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Dolgularda ele geçen kızıl kahverengi, oval biçimli yassı dere taşının matkap ile delinmesiyle üretilmiş kolye tanesi, cam bilezik parçaları, yılanbaşlı tunç bilezik

[59] Ökse/Alp 2002: 650-651.
[60] Özkul-Fındık 2008: 130; Moore 1993; Fehervari 2000: 133-141.

Şekil 20: Salat Tepe'de Bulunan Süs Eşyaları: 1. Altın Takı (L14/0011/V/03), 2. Tunç Yüzük, 3. Taş Kolye Tanesi (L14/0006/R/01), 4. Tunç Halka, 5. Tunç Bilezik, 6. Cam Bilezikler, 7. Tunç Kemer Tokası, 8. Kireçtaşı Düğme (L11/0007/R/03) / *Ornaments from Salat Tepe: 1. Gold Jewellery, 2. Bronze Ring, 3. Stone Pendant, 4. Bronze Ring, 5. Bronze Bracelet, 6. Glass Bracelets, 7. Bronze Belt Buckle, 8. Limestone Button*

parçası, tunç halka (yüzük?), düz kaşlı tunç yüzük ve tunç kemer tokası, takı parçalarını oluşturmaktadır. Beyaz taştan dikdörtgen prizma biçiminde kesilerek üretilmiş düğmenin alt yüzeyi düz olup, iplik geçirilebilmesi için iki delik açılmıştır. Düğmenin üst yüzeyi prizma biçiminde yontulmuş, üstü düzleştirilmiş, üst kenarları boyunca üçer çukurcuk açılmıştır.

BESİN EKONOMİSİ

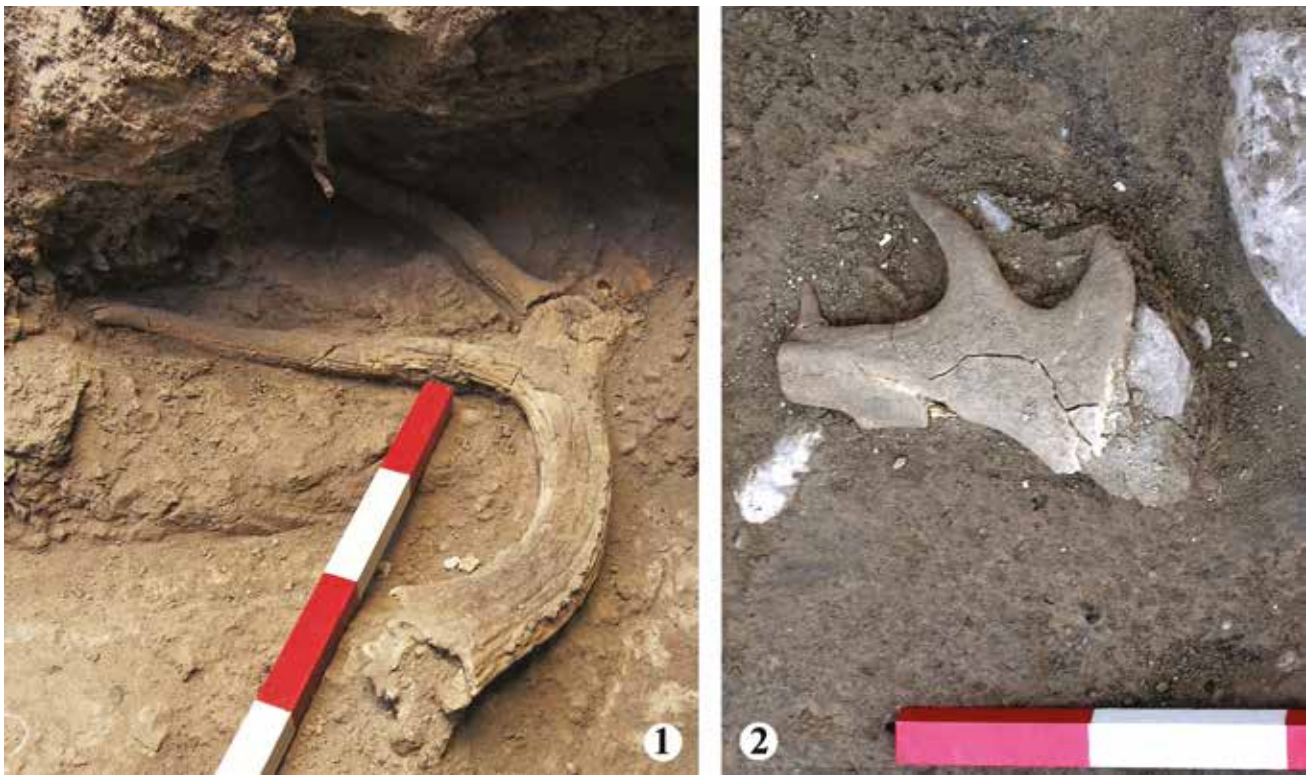
Yukarı Dicle havzası halen yıllık ortalama 500-600 mm yağış almakta, tahıllar (buğday, arpa) ve baklagiller (mercimek) yetiştirilir; hayvancılığın % 82,5 kadarı koyun ve keçi sürülerinden oluşmaktadır. Salat Tepe'de bulunan silo çukurları ve kül katmanları içerisinde en yoğun grubu yine kabuklu arpa, karıklı buğday, kaplıca buğdayı ve ekmeklik/sert buğday kaydedilmiştir[61]. Baklagiller arasında en yoğun grubu mercimek tohumları oluşturmuş, bir silo çukurunda da başta burçak taneleri olmak üzere yonca, üçgül, Trifolieae oymağı gibi yem bitkileri depolanmıştır. Bu bulgular, ağırlıklı olarak hayvancılıkla geçindikleri düşünülen toplulukların tarım ürünlerini hem kendi beslenmeleri hem de hayvan yemi olarak kışlık yerleşimlerinde depoladıklarını göstermektedir. Çukurların hacimleri yaklaşık 8 metreküp (8000 litre) olarak hesaplanmaktadır. Bir litre buğdayın ağırlığı ortalama 0.66 kg olduğundan, Salat Tepe'deki silo çukurlarının her biri yaklaşık 5300 kg arpa depolamaya uygundur. Erişkin bir bireyin yıllık tahıl tüketimi[62] göz önüne alındığında, bu miktarda arpa yaklaşık 18-19 kişinin yıllık besini olabilecektir.

Orta Çağ ve sonrasına ait az sayıda hayvan kemiğinden %70 kadarını (90 parça) evcil keçiler (caprinae)ve koyunlar (ovis) oluşturmuş, evcil sığır (bovine) kemikleri %20 (24 parça) oranında temsil edilmiştir[63]. Av hayvanlarına ait kemikler %10 oranında ele geçmiştir; sekiz adet yaban domuzuna (suidae), geyiğe (cervidae)ait üç kemik ve iki boynuz parçası ele geçmiştir (Şek. 21). Tilbeşar Höyük ve Salat Tepe'nin Orta Çağ kontekstlerinde evcil keçi kemiklerinin ağırlıklı olmasına karşın Gritille Orta Çağ tabakasında tüketilen hayvanların yarısına yakınını domuz oluşturmuştur. Atgillere (equidae) ait kemiklere Gritille ve Tilbeşar'da rastlanmasına karşın Salat Tepe'de bulunmamıştır. Diyarbakır havzasında halen ağırlıklı olarak küçükbaş hayvan (koyun ve keçi) yetiştiriciliği sürmektedir[64].

YAŞAM ALANI VE NÜFUS

Salat Tepe'de kazılan 700m2 alanda eşzamanlı olarak kullanılmış kaç çadır bulunabileceği belirlenememiş, ancak, büyük bölümünün tandır ve ocakların bulunduğu açık alanlardan oluştuğu belirlenmiştir. Tepe üzerinde çadır kurulabilecek düz alanda en fazla 8-10 çadırın kurulabileceği anlaşılmıştır. Duvar kalıntılarına göre L 12 açmasında açığa çıkan dairesel taş dizisi yaklaşık 2.5m çapında bir dairesel çadırın varlığına işaret etmektedir. Bu küçük çadırın 5m^2 yüzölçümünde küçük çocukları olan 4-5 kişilik küçük bir ailenin yaşayabileceği hesaplanabilecektir[65]. L 14 açmasının kuzey bölümünde yer alan pise duvarın çevrelediği alan 3m genişliktedir, ancak uzunluğu ölçülememiştir. Uzunluğu 5m olduğu taktirde bu çadırın 15m^2 yüzölçümünde olabileceğinden

[61] Cihangir 2006: 86-87.
[62] Yakar 2000: 176, 186, 191.
[63] Silibolatlaz Baykara 2016: 19-20, Fig. II, IV.
[64] Çağlıyan/Durmuş 2010: 33-34.
[65] Ökse 2016: 53.

Şekil 21: Salat Tepe'de İki Çukurda (1. L14/028/Ç; 2. L14/031/Ç) Bulunan Geyik Boynuzları / *Deer Horns Found in Two Pits at Salat Tepe*

hareket edilerek burada 10 kişilik bir ailenin geceleyebileceği öne sürülebilecektir. Diğer açmalarda belirlenen köşeleri yuvarlatılmış dörtgen mekanları çevreleyen kerpiç duvarların ölçülebilen uzunlukları 1.5-3.5m arasında, taş duvarların da uzunlukları 2-4m arasında değişmekte olup, bunların çevreledikleri mekanların genişlikleri veya uzunlukları ölçülememiştir.

Antalya İli Kaş İlçesine bağlı Sarılar Köyü'nün Bağlıca Mevkii'nde oturan Osman Levent'ten Arkeolog Hüsniye Levent tarafından aktarılan bilgiye göre yaylaya çıkan topluluklar 7-8 çadırdan oluşmakta, mutfak ve yıkama işleri dışarıda yapılmakta, kıl çadırlar ortalama 3x5 metre (15m2) boyutlardan başlayarak ihtiyaca göre büyütülmektedir. Bir kıl çadırlarda en fazla 15 kişinin yaşadığı belirtilmiştir. Doğu Anadolu yaylalarında da Göçer aşiretlerinin ortalama 2000 çadırdan oluşmasına karşın, hayvanların otlaklar arasında paylaştırılmasını sağlamak amacıyla bir kamp yerinde ona yakın çadırın bulunduğu gruplar halinde konaklanmaktadır[66]. Salat Tepe IIIB Dönemine (MÖ 8.-7. yüzyıllar) ait, farklı çaplarda sekiz çukur evden oluşan geçici konaklama alanında en fazla 110 kişilik bir topluluğun konaklayabileceği hesaplanmıştır[67]. Buna göre Salat Tepe IV topluluğunun da yaklaşık aynı sayıda bireyden oluşması mümkündür.

Günümüzde Diyarbakır havzasında çok az sayıda kom (Küçükbaş hayvan çiftliği) ve yayla yerleşmesi bulunmaktadır[68]. Güneydoğu Toros Dağlarında göçer nüfusun beşte birini, kamp yerlerini otlakları daha iyi kullanabilecekleri mesafelerde, yaklaşık 5-10 çadırdan oluşan gruplar[69], beşte dördünü yaylacılık yapan tarımcı köylüler oluşturmaktadır. Kış aylarını Yukarı Dicle havzasında geçiren göçer grupların nüfusu 30-40 ile 150 aile arasında değişmektedir[70]. Hirbemerdon çevresinde bulunan kışlaklarda ortalama 6 çadırda yaklaşık 50 kişilik bir nüfus ve 3000-4000 küçükbaş hayvan beslendiği, ancak bazı kamp yerlerinde çadır sayısının yirmiye yaklaştığı belirlenmiştir[71].

TARİHİ SÜREÇ

Salat Tepe IV dolgularından ve Hirbemerdon çevresindeki kamp yerlerinden toplanan pişmiş toprak kap parçaları, cam ve metal malzeme parçaları 11. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar uzanan zaman aralığına tarihlenmektedir. Bu tarihlerde Salat Çayı vadisinde kışlayan göçer topluluklara ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte, tarihi belgelere göre çeşitli göçer gruplar kışları Yukarı Dicle havzasında geçirmiştir.

[66] Yakar 2006: 49.
[67] Ökse 2016: 61-62.
[68] Çağlıyan/Durmuş 2010: 31. 1997 yılı köy envanter etütlerine göre havzada 1.225 köy, 174 mahalle, 1.140 mezra, 10 kom ve 152 yayla yerleşmesi mevcuttur.
[69] Yakar 2006: 149.
[70] Çağlıyan/Durmuş 2010: 37-38, 41-42.
[71] Hammer 2014: 275, 285.

Tarihi belgelere göre de Yukarı Dicle havzası 11. yüzyıldan itibaren Toros Dağlarındaki yaylalarda bahar ve yaz aylarını geçiren göçer grupların kışlak alanı olmuştur. Bölgeye egemen olan Mervani emirliği 11. yüzyılda Büyük Selçuklu sultanı Alparslan ve Nizamülmülk'ü desteklemiş, Sultan Melikşah döneminde Selçuklu egemenliğini kabul etmiş (1086-1093), Diyarbakır'a Sultan Sencer döneminde Tutuş (1097-1102) egemen olmuştur[72]. Sultan I. Kılıçarslan 1105 yılında bölgeyi kendisine bağlayarak[73] yönetimini Yınal oğlu İbrahim'e vermiş ve Diyarbakır havzasını 1183 yılına kadar İnal (Yınal) Oğulları yönetmiştir[74]; bu dönemde Süleyman Şah da Birecik, Urfa ve Diyarbakır kırsalında yaylak ve kışlak tutmuştur. Bölgeyi 1222/1223 yıllarından itibaren Eyyubiler, Selçuklular ve Harezmşahlara bağlı Melik Mesud, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Giyas al-Din Kayhusrav döneminde Konya'ya bağlı subaşılar yönetmiştir. Moğol istilası sırasında bazı göçer aşiretleri bölgeden ayrılmış[75], Hülagû Han döneminde Musul, Mardin ve Diyarbakır çevresinde kurulan Diyarbakır eyaletini 1259 yılında IV. Kılıç Arslan, 1277-1298 yıllarında Moğollara bağlı Artuklular (İlhanlı dönemi), 1298-1393 yıllarında Mardin Artukluları yönetmiştir[76]. İlhanlı döneminde göçerlerin beslediği her yüz koyundan birisi "Kopçur Vergisi" olarak alınmıştır[77].

Moğolların 1335 yılında çekilmesinin ardından Doğu Anadolu'ya (Erzurum-Musul arası) egemen olan Karakoyunlu (1380-1469) hükümdarı Bayram Hoca Hüseyin Beg yerel beylerden oluşan orduyu Salat Çayı kıyısında yenmiş ve bölgenin yönetimini, kendisine bağlılığı kabul eden Melik Adil'e vermiştir[78]. Timur'un orduları 1394 yılında Diyarbakır ve Cizre bölgesini istila etmiş[79], bir aşiretler konfederasyonu olarak Diyarbakır'da kurulan Akkoyunlular'ın (1403-1508) Fırat ile Dicle arasındaki bölgeye egemen olmasından sonra Erzincan-Urfa-Diyarbakır hattı Akkoyunlu ve Karakoyunlu savaşlarına sahne olmuştur[80]. 1409 yılında Karakoyunlu Kara Yusuf'un Diyarbakır civarında yendiği Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey[81], Timur'a bağlanması karşılığında Diyarbakır'ı ikta olarak almış[82], Aras ve Murat Nehirleri havzasından Yukarı Dicle, Yukarı Habur ve Balih Nehirleri havzasına kadar genişlettiği egemenlik alanında göçer nüfus artmıştır[83].

Akkoyunlu Uzun Hasan 1457 yılında Karakoyunlu Cihanşah'ı Dicle yakınlarında yenmiş, ancak, 1478 yılındaki ölümünün ardından Akkoyunlu federasyonu dağılmış[84] ve bölge 1508-1511 yıllarında Safevi Şahı İsmail tarafından fethedilmiştir[85]. Osmanlı Sultanı I. Selim'in (1512-1520) Çaldıran zaferinden sonra Şeyh Hüsamettin oğlu İdris-i Bitlîsî Urmiye Gölünden Malatya ve Diyarbakır'a kadar uzanan bölgede yaşayan göçer aşiretlerini Safevî Şahı İsmail'e karşı örgütlemiştir[86]. 1515 yılında Sivas Beylerbeyi Şadi Paşa ve Erzincan Beylerbeyi Akkoyunlu Bıyıklı Mehmed Paşa, bu aşiretler ile birlikte Diyarbakır'ı fethetmiş, Tunceli-Bingöl bölgesinden Urfa-Sincar hattına uzanan Diyarbakır Beylerbeyiliği (Eyalet-i Diyâr-ı Bekr) kurulmuştur[87].

Osmanlı arşiv belgelerine göre 16. yüzyılda Anadolu nüfusunun yaklaşık % 15 kadarını konargöçerler oluşturmuş[88], toplam 7230 göçer aşiretinin yaklaşık dörtte biri Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşamıştır[89]. Diyarbakır havzasında kışlayan, Akkoyunlu Federasyonundan kalan çeşitli "Bozulus" aşiretleri[90] 1540 yılında toplam nüfusun onda birini

[72] Bizbirlik 2002: 471; Sevim/Yücel 1989: 205; Biçer 2013: 237 (dipnot 4: Turan 1980: 157, 158, 160; Ripper 2012: 236, 237).

[73] Biçer 2013: 241-243 (dipnot 15: Sevim/Merçil 1995: 432 ve dipnot 21: Turan 2004: 438, 439; Beysanoğlu 1999: 64). Sultan I. Kılıçarslan 1105 yılında Silvan/Meyyafarikin'e egemen olmuş, Siverek, Ergani, Çermük, Akil ve diğer kaleler de Selçuklulara bağlamış, Amed emiri İbrahim, Siirt emiri Kızılaslan, Artukoğlu Sökmen, Emir Şahruh ve Hüsâmeddin sultana bağlılıklarını bildirmişlerdir.

[74] Biçer 2013: 241 (dipnot 13: Üremiş 2005: 69). Selçuklu Sultanı Mahmud bölgeyi 1121 yılında İl Gazi'ye ıkta etmiş, 1142-1183 yıllarında Artuklular (Nisanoğlu ve 1179 Selahaddin Eyyubi'ye bağlı Hısn-ı Keyfa Artukluları) yönetmiştir.

[75] Biçer 2013: 245-248 (dipnot 50: Turan 1973: 128).

[76] Biçer 2013: 249 (dipnot 56: Sümer 1992: 33).

[77] Erkoç 2015: 46.

[78] Biçer 2013: 251 (dipnot 61: Sümer 1992: 39). Karakoyunlu Bayram Hoca Hüseyin Beg ile savaşan yerel beyler Hısn-ı Keyf hükümdarı Melik Adil, Bidlis hâkimi Ziyaeddin, Muş hâkimi Şemseddin, Ahlat hâkimi Bahaeddin ve Silvan hâkimi Zirki Şeyh İzzeddin'dir.

[79] Biçer 2013: 255, dipnot 79, 257.

[80] Uzunçarşılı 1984b: 188-190; Sümer 1992, 34; Emecen 2009: 66, 79-80; Biçer 2013: 254.

[81] Biçer 2013: 251 (dipnot 65: Sümer 1992: 80; Akdeniz 2012: 37).

[82] Biçer 2013: 252 (dipnot 69: Uzunçarşılı 1984a: 269).

[83] Biçer 2013: 253 (dipnot 72: Akdeniz 2012: 49, 50). Kara Yülük Osman Bey'in ele geçirdiği bölgeler Bingöl, Harput, Erzurum, Malazgirt, Eleşgirt, Karabağ, Amid, Palu, Kığı, Ergani ve Diyarbakır, Siirt, Mardin, Halep, Urfa ve Sincar Dağları arasındaki ovalardır. Bu dönemde Buldukanî/Mardasî, Döger, Hamze Hacilu, Haydarlu, Musullu, Purnak, Koca Hacılu, Tabanlu aşiretlerinin yaşam alanları arasında Diyarbakır yöresi de bulunmaktadır; Bkz. Erdem 1991: 248-249, 252-254, 257-258, 264

[84] Biçer 2013: 252 (dipnot 68: Aka 1991: 45-46). Akkoyunlu İmparatorluğu 1508 yılında Safevî hükümdarı Şah İsmail tarafından yıkılmıştır.

[85] Sarwar 1939: 52-53.

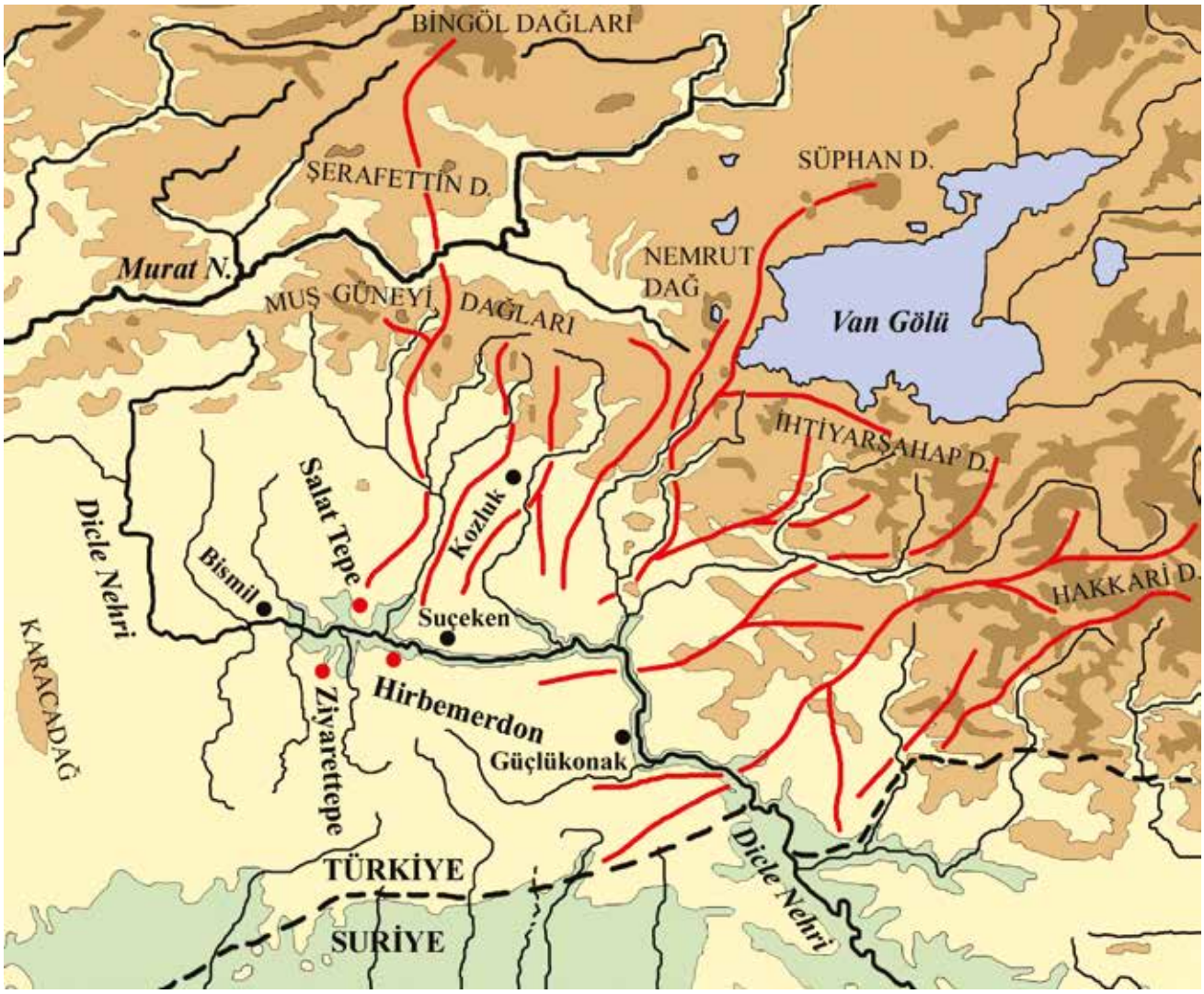
[86] Kılıç 2004: 575-576.

[87] Göyünç 1969: 23-26; Uzunçarşılı 1988: 274; Van Bruinessen 1988a.

[88] Barkan 1958: 30.

[89] Baran/Yılmaz 2011: 1647.

[90] Sümer (Demirtaş) 1949: 30-31, 34-35, 39. 1540 tarihli deftere göre bölgede Hamzahacılu, Kocahacılu, Musullu, İzzeddinha-

Şekil 22: Yukarı Dicle Havzasında Göçer Kalıntılarının Bulunduğu Kazı Alanları ve Yakın Çağ Göç Yolları / *Sites with Nomadic Remains in the Upper Tigris Region and Migration Routes of the New Age (Hütteroth 1982: Abb. 56)*

oluşturmuştur[91]. Osmanlı Tahrir Defterlerinde bu toplulukların koyun sürüleri iki milyon baş olarak kaydedilmiş[92], 16. yüzyılda merkezi hükümet adına sancaklara çeşitli vergiler vermişlerdir[93]. 17. yüzyılda ağırlaştırılan vergiler ve yöneticilerle yaşanan çeşitli sorunlardan ötürü "Bozulus" batıya göç etmiş, bölgedeki aşiretler 18. yüzyılın başlarından itibaren merkezi idare tarafından yerleşik hayata geçmeye yöneltilmiş, mevsimlik olarak yaylalara çıkmalarına izin verilmiştir.

Toros Dağları ile güneyindeki ılıman ovalar arasında halen süren "Dikey Göç Hareketi"[94] (Şek. 22) 19-20. yüzyılda Dicle Nehrinin güneyindeki kışlaklardan doğudaki yaylalara, kuzeyindeki kışlaklardan Nemrut Dağı ve kuzeyindeki Süphan Dağı yaylalarına, Garzan ve Bothan vadilerinden Van Gölünün güneyindeki İhtiyarşahap Dağlarına yönelmiştir. Halen Dicle Nehrinin güneyindeki kalıcı kışlaklarda konaklayan hayvancı topluluklar Hakkâri Dağlarında

cılu, Haydarlu, Hüseyinhacılu, İvas, İshak, Yurtçu ve Pürnek, Oğulbeyli, Tabanlu, Süleymanhacılu, Şeyhlü, Danişmendlü ve Alahacılu Türkmen aşiretleri ile Gehverlu, Lek, Anter, Celahir ve Cek adlı Kürt aşiretleri bulunmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman devrine ait defterlerde de Avşar, Begdili, Karkın, Bayat ve Döğer aşiretlerinin adları geçmektedir. Ayrıca Bkz. Van Bruinessen 1988a: 27-28.

[91] Van Bruinessen 1988b: 35.

[92] Van Bruinessen 1988c: 41, dipnot 15.

[93] Sümer (Demirtaş) 1949: 41-42; Gündüz 2002. Lindner 2000: Bölüm 2'de 16. Yüzyılda göçerlerden alınan vergiler Resm-i ganem / adet-i ağnam (koyun vergisi), resm-i kara (sabit vergi), resm-i ağıl (ağıl vergisi), resm-i yaylak (yayla vergisi), resm-i kışlak (kışlak vergisi), resm-i otlak (mera vergisi), resm-i duhan olarak sıralanmıştır. Güneydoğu Anadolu göçerleri ayrıca "adet-i çobanbeyi" adlı bir vergi vermişlerdir. Bu dönemde koyun vergisi 10 koyundan birinin alınmasından başlayarak 2 koyuna 1 akçeye kadar yükseltilmiştir.

[94] Hütteroth 1982: Abb. 56-57; Cribb 1991: Fig. 1.1; Baran/Yılmaz 2011: 1648-1649; Doğanay/Coşkun 2013: 11; Planhol 1959: 527-530; Denker 1960: 140-141.

yaylaya çıkmakta[95], Bismil ilçesi kırsalında kışlayan topluluklar[96] da Mart sonundan Temmuz başına kadar Dicle, Hani, Lice ve Kulp ilçelerinin dağlık alanlarındaki yaylalara, en sıcak dönemde de Muş Güneyi Dağlarından Bingöl Dağlarına kadar uzanan yüksek yaylalara yönelmektedir. Kışın Salat Çayı vadisinde konaklayan bir göçer topluluk çadırlarını yaz aylarında Şerafettin Dağları ile Bingöl ve Karlıova yaylalarına kurmaktadır[97]. Beritan aşiretinin Molla Ömer koluna mensup olan topluluk ortalama 20-25 kişi için 3-5 çadır, ortalama 200-300 koyun ile 30-40 sığır için de 3-5 çadır kurmaktadır[98].

SONUÇ

Arkeolojik kazılarda birbiriyle bağlantısı bulunmayan düz ya da kavisli taş, kerpiç ve pisé duvar parçalarından oluşan mimari kalıntılar çadırların çevresine örülen koruyucu duvarların kalıntılarıdır. Salat Tepe IV mimari kalıntıları da burada kışlayan bir göçer topluluğun çadırlarını çevreleyen duvarlara ait görünmektedir. Açık alanlarda bulunan tandır ve ocakların da çadırların aralarındaki boş alanlara kurularak ortak kullanıldığı düşünülmektedir. Salat Tepe'de Yeni ve Yakın Çağ dolgularında ele geçen az sayıda eşya günlük kullanım sırasında kırılıp bozulması nedeniyle geride bırakılmış görünmektedir. Dere taşlarından üretilen ağırlıklar doğada bulması ve üretmesi kolay olduğundan, takılara ait parçalar da kaybedilen özel eşyalar olduğundan bu dolgularda kalmış olmalıdır. Bu kontekstlerde rastlanan kemiklerin daha çok küçükbaş hayvan ve av hayvanlarına ait olması, buna karşın daha çok yerleşik tarımcı nüfusun beslediği sığır ve domuz kemiklerinin çok az sayıda bulunması da Salat Tepe topluluğunun göçer karakteri ile uyumludur.

Salat Tepe'deki ve Hirbemerdon çevresindeki kampların kullanıldığı 11-19. yüzyıllarda Yukarı Dicle havzasında kışlayan göçerlere ilişkin tarihi bilgiler kısıtlıdır. Tarihi ve arkeolojik bulgulara göre bölgede göçer kışlakları 11. yüzyılda Selçuklu döneminde başlamış, Moğol istilası sırasında bazıları bölgeden ayrılmış, kalanlar 14. yüzyılda Salat Çayı kıyısında Karakoyunlulara yenilmiş ve yaklaşık yarım yüzyıl sonra Timurlu istilası geçirmiştir. 15. yüzyılda Akkoyunlu dönemi boyunca göçer nüfus tekrar artmış, bölge 16. yüzyılda çeşitli aşiretlerin desteği ile Safevî'lerden Osmanlı idaresine geçmiştir. Bazı aşiretler 17. yüzyılda ağırlaşan vergilerden dolayı bölgeden ayrılmış, kalanlar da 18. yüzyıldan itibaren yerleşik hayata yönlendirilmiştir. Salat Tepe üzerinde arkeolojik kalıntıları açığa çıkan toplulukların mensup olduğu aşiretler bilinmemekle birlikte, Salat Çayı kenarında halen çadırlarda kışlayan topluluğun "Dikey Göç Hareketini" son 900 yıl boyunca uyguladıkları anlaşılmaktadır.

[95] Halen bahar ve yaz aylarını sürüleri ile birlikte Hakkâri'deki yaylalarda geçiren bazı yarı göçer topluluklara ait kışlak alanları Şekil 16:1'de görülen, Şırnak İli Güçlükonak ilçesine bağlı Yeni Mahalle (Kaynak kişi: Mesut Vural) ile Batman ilinin 20 km güneydoğusunda yer alan Demirbilek köyüne bağlı Suçeken Mevkiinde (Ökse/Görmüş/Atay 2010: Fig. 3-4) bulunmaktadır.

[96] Hammer 2014.

[97] Kaynak Kişi: Remzi Aktay, Yukarı Salat beldesi, Bismil/Diyarbakır. Kendisine bu bilgileri sağlaması, Arkeolog Şakir Can'a aktarmasından dolayı teşekkür ederiz.

[98] Baran/Yılmaz 2011: 1648-1649, Şek. 4, 15. Beritan aşireti Kosan, Karakulak ve Molla Ömer adında üç kol halinde Diyarbakır, Şanlıurfa ve Elazığ illerinde yaşar. Yaklaşık 300/600 yıllık geçmişi bilinen aşiretin bir bölümü 1980'li yıllarda Yukarı Salat beldesini kuzeyine kurulan bazı köylerde yerleşik yaşama başlamış olup, ahır olarak çadır kurmayı sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

AKA, İ. 1991.
Timur ve Devleti. Ankara.

AKDENİZ, V. 2012.
Akkoyunlu-Kürt İlişkileri. İstanbul.

AKPOLAT, M. / AYDIN, S. / ESER, ,E. / TOSUN, B.Ç. 2001.
"Karkamış Baraj Gölü Çevresinde Kırsal yerleşmeler ve Konutlar 1999 Yılı Çalışmaları", Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları (Eds. N. Tuna/J. Öztürk/J. Velibeyoğlu). Ankara: 529-546.

ARTHUR, P. 2006.
Bizans ve Türk Döneminde Hireapolis (Pamukkale). İstanbul.

BARAN, M. / YILMAZ, A. 2011.
"Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte Beritan Aşireti Konutlarında Aidiyet Duygusu", e-Journal of New World Sciences Academy 6/4: 1645-1656.

BARKAN, Ö. L. 1958.
"Essai sur les donées statistiques des registres de recensement dans l'Empire attaman au XVe et XVIe siècles", Journal of the Economic and Social History of the Orient 1: 9-36.

BARTL, K.1994.
Frühislamische Besiedlung im Balih-Tal/Nordsyrien. Berlin.

BERQUEST, J. 1959.
"Introduction: Nomads and Nomadism in the Arid Zone", International Social Science Journal 11/4: 481-498.

BEYSANOĞLU, Ş. 1999.
Diyarbakır: Müze Şehir. İstanbul.

BİÇER, B. 2013.
"Ortaçağ'da Kürtler ve Türkler", International Journal of Social Science 6/6: 231-261.

BİZBİRLİK, A. 2002.
16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbekir Beylerbeyliği'nde Vakıflar. Ankara.

BÖHLENDORF-ARSLAN, B. 2007.
"Stratified Byzantine Pottery from the City Wall in the Southwestern Sector of Amorium, Italy"x Çanak. Byzas 7 (Eds. B. Böhlendorf-Arslan/A. O. Uysal/J. Witte-Orr). İstanbul: 273-294.

BULUT, L. 1984.
"Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri", Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi 7: 1-18.

BULUT, L. 2000.
Samsat Ortaçağ Seramikleri: Sıraltı ve Lüsterler. İzmir.
2006.

CİHANGİR, E. 2006.
Salat Tepe'de Arkeobotanik Çalışmalar (Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

COHEN, R. 1992.
"The Nomadic or Semi-Nomadic Middle Bronze Age I Settlements in the Central Negev", Pastoralism in the Levant. Archaeological Materials in Anthropological Perspectives (Eds. O. Bar-Josef/A. Khazanov). Madison: 105-131.

CRIBB, R. L. 1991.
Nomads in Archaeology. Cambridge.

ÇAĞLIYAN, A. / DURMUŞ, E. 2010.
"Diyarbakır Havzası ve Yakın Çevresinde Küçükbaş Hayvancılık", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 20/2: 29-56.

DENKER, B. 1960.
"Güneydoğu Toroslarda Göçebelik (Dr. Wolf-Dieter Hütteroth'a Göre)", Türk Coğrafya Dergisi 16/20: 136-142.

DOĞANAY, H. / COŞKUN, O. 2013.
"Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları", Doğu Coğrafya Dergisi 30: 1-28.

DÖNMEZ, Ş. 2016.
"Kızılırmak Havzası ve Yakın Çevresinin Öntarih Dönemi Etnik Yapısı" AntahšumSAR "çiğdem", Ahmet Ünal Armağanı (Eds. S. Erkut/Ö. Sir Gavaz). İstanbul: 123-148.

ELDAR, I., Y. NIR / DAHLIELI, D. 1992.

"The Bedouin and their Campsites in the Dimona Region of the Negev: A Comparative Model for the Study of Ancient Desert Settlements", Pastoralism in the Levant. Archaeological Materials in Anthropological Perspectives (Eds. O. Bar-Josef/A. Khazanov). Madison: 205-217.

EMECEN, F. M. 2009.

"Fatih Sultan Mehmed ve Etrafındaki Dünya: Osmanlı Devleti'nin Doğu Komşuları", Osmanlı Araştırmaları 33: 65-85.

ERDEM, İ. 1991.

"Akkoyunlu Devletini Meydana Getiren Aşiretler", Tarih İncelemeleri Dergisi 6: 243-265.

EREN, N. 1984.

"Yörüklerde Karaçadır," Folklor ve Etnografya Araştırmaları (Eds. İ. Aslanoğlu/A, Oy/İ. Gündağ Kayaoğlu/M. S. Koz). İstanbul: 59-70.

ERKANAL, H. 1983.

"1982 Girnavaz Kazıları", 5. Kazı Sonuçları Toplantısı. Ankara: 131-135.

ERKANAL, H. 1984.

"1983 Girnavaz Kazıları", 6. Kazı Sonuçları Toplantısı. Ankara: 121-135.

ERKOÇ, H. İ. 2015.

"Anadolu'da Moğol Etkileri (13.-15. Yüzyıllar)", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı 13/19: 37-64.

ERÖZ, M. 1991.

Yörükler. İstanbul.

ERTEM, H. 1972.

"Han İbrahim Şah Kazısı, 1970", Keban Projesi 1970 Çalışmaları. Ankara: 63-74.

FEHÉRVÁRI, G. 2000.

Ceramics of the Islamic World in the Tareq Rajab Museum. New York.

GÖYÜNÇ, N. 1969.

"Diyarbekir Beylerbeyliği'nin İlk İdari Taksimatı", Tarih Dergisi 23: 23-24.

GÜNDÜZ, T. 2002.

"Konar Göçer", İslam Ansiklopedisi 26: 161-163.

GÜNGÖR, K. 1941.

Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki. Ankara.

GÜRBÜZ, O. 1997.

"Türkiye'de Göçebe Mesken Örneği: Çadır", Türk Coğrafya Dergisi 32: 185-195.

GÜRBÜZ, O. 1998.

"Van Gölü Çevresinde Kır Yerleşmesi", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi 6: 93-135.

HAIMAN, M. 1995.

"Agriculture and Nomad-State Relations in the Negev Desert in the Byzantine and Early Islamic Periods", Bulletin of the American Schools of Oriental Research 297: 29-53.

HAMMER, E. 2014.

"Local Landscape Organization of Mobile Pastoralists in Southeastern Turkey", Journal of Anthropological Archaeology 35: 269-288.

HÜTTEROTH, W.-D. 1982.

Die Türkei. Darmstadt.

JOHANSEN, U. 1966.

"Güneydoğu Anadolu'nun Göçmen Çadırları (Ulla Johansen'den Çeviri)" (Çev. A. Ataman), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 24/1-2: 43-49.

KILIÇ, R. 2004.

"Diyarbakır ve Güneydoğu Anadolu'nun Osmanlı Devleti'ne Katılması," I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu. Diyarbakır: 575-589.

KILIÇ, T. 2014.

"Karacadağ'da Göçebe Hayvancılık ve Göçerler", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 24/2: 1-12.

KOZBE, G. 2008.

"The Transition from LateBronze Age to Early Iron Age in the Upper Tigris Region, Southeastern Anatolia: Identifying Changes in Pottery", Ceramics in Transitions:

Chalcolithic through Iron Age in the Highlands of the Southern Caucasus and Anatolia (Eds. K. S. Rubinson/A. Sagona). Leuven: 291-322.

KÖROĞLU, K. 1998.

Üçtepe I. Yeni Kazı ve Yüzey Bulguları Işığında Diyarbakır/Üçtepe ve Çevresinin Yeni Assur Dönemi Tarihi Coğrafyası. Ankara.

KÖŞKLÜ, Z. 2005.

"Eski Erzurum Mutfağında Tandır: Yapılışı, Kullanımı ve Doğu Anadolu'daki Yeri Üzerine", Sosyal Bilimler Dergisi 2005/2: 155-177.

KUTLU, M. 1992.

"Yaşayan Bir Alt-Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri I: Genel Konular. Ankara: 59-66.

LINDNER, R. P. 2000.

Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar (Çev. Müfit Günay). Ankara.

MCNICOLL, A. 1983.

Taşkun Kale Keban Rescue Excavations, Eastern Anatolia. Oxford.

MARRO, C. 2011.

"Eastern Anatolia in the Early Bronze Age", The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (Eds. S. R. Steadman/G. McMahon). Oxford: 290-312.

MASON, R. B. 1997.

"Medieval Iranian Lustre-Painted and Associated Wares: Typology in a Multidisciplinary Study", Iran 35: 103-135.

MATNEY, T. / RAINVILLE, L. / KÖROĞLU, K. / KESKIN, A. / VORDERSTRASSE, T. / ÖZKUL FINDIK, N. / DONKIN, A. 2007.

"Report on Excavations at Ziyaret Tepe, 2006 Season", Anatolica 33: 23-74.

MOORE, J. 1993.

Tille Höyük I: Medieval Period. London.

MULDER-HEYMANS, N. 2002.

"Archaeology, Experimental Archaeology and Ethnoarchaeology on Bread Ovens in Syria", Civilisations. Revue internationale d'anthropologie et de sciences humaines 49: 197-221.

ÖKSE, A. T. 2004.

"Salat Tepe 2001 Yılı Kurtarma Kazısı", Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2001 Yılı Çalışmaları (Eds. N. Tuna/J. Greenhalgh/J. Velibeyoğlu). Ankara: 603-640.

ÖKSE, A. T. 2005.

"Salat Tepe Kazılarının Stratigrafik Sonuçları", Belleten LXIX/256: 781-800.

ÖKSE, A. T. 2012.

"Salat Tepe Stratigrafisine göre Yukarı Dicle Havzası Kronolojisi", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi 17: 1-29.

ÖKSE, A. T. 2015.

"Doğu Anadolu Demir Çağı Kültürünün Güneye Yayılımı: Yukarı Dicle Havzasından Yeni Bulgular," International Symposium on East Anatolia – South Caucasus Cultures, Proceedings II (Eds. M. Işıklı/B. Can). Cambridge: 262-270.

ÖKSE, A. T. 2016.

"Yukarı Dicle Havzası Tunç ve Demir Çağları Kırsal Yerleşimlerinde Nüfus Hesabı Üzerine Bir Uygulama", TÜBA-AR 19: 47-67.

ÖKSE, A. T. / ALP, A. O. 2002.

"Salat Tepe 2000 Yılı Kazı Çalışmaları", Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları (Eds. N. Tuna/J. Velibeyoğlu). Ankara: 645-670.

ÖKSE, A. T. / ALP, A. O. 2011.

"Salat Tepe 2002 Kazısı", Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2002 Yılı Çalışmaları II (Eds. N. Tuna/O. Doonan). Ankara: 757-819.

ÖKSE, A. T. / GÖRMÜŞ, A. / ATAY, E. 2010.

"A Rural Iron Age Site at Zeviya Tivilki in the Construction Zone of the Ilısu Dam, South-Eastern Turkey", Antiquity Project Gallery 84/323. Erişim Adresi: http://www.antiquity.ac.uk/projgall/okse323/index.html

ÖZDOĞAN, M. 1977.

Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları. Ankara.

ÖZFIRAT, A. 2006.

Üçtepe II: Tunç Çağları. Kazı ve Yüzey Araştırması Işığında. Istanbul.

ÖZKUL-FINDIK, N. 2008.

Hasankeyf Seramikleri (2004-2006). Ankara.

PETERS, E. 1972.

"Altınova'daki Kerpiç Evler", Keban Projesi 1970 Çalışmaları. Ankara: 163-182.

PETERS, E. 1979.

"Altınova'da Halk Mimarlığında Erzak Saklama", Keban Projesi 1973 Çalışmaları. Ankara: 127-134.

PLANHOL, X. 1959.

"Geography, Politics and Nomadism in Anatolia. Nomads and Nomadism in the Arid Zone", International Social Science Journal XI/4: 525-531.

POLAT, F. 2013.

Doğu Anadolu Yayla Kültürü ve Yayla Mimarisi. İstanbul.

REDFORD, S. 1998.

The Archaeology of the Frontier in the Medieval Near East: Excavations at Gritille/Turkey. London.

SAGONA, A. 1984.

The Caucasian Region in the Early Bronze Age. Oxford.

SAGONA, A. / ERKMEN, M. / SAGONA, C. / THOMAS, I. 1996A.

"Excavations at Sos Höyük 1995: Second Preliminary Report", Anatolian Studies 46: 22-52.

SAGONA, A. / ERKMEN, M. / SAGONA, C. / HOWELLS, S. 1996b.

"Excavations at Sos Höyük, 1996: Third Preliminary Report", Anatolica 23: 181-226.

SARWAR, G. 1939.

History of Shah Isma'il Safawi. Aligarh.

SEEHER, J. 2000.

"Getreidelagerung in unterirdischen Grossspeichern: zur Methode und ihrer Anwendung im 2. Jahrtausend v. Chr. Am Beispiel der Befunde in Hattusa", Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 42/2: 261-301.

SEVİM, A. / YÜCEL, Y. 1989.

Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi. Ankara.

SEVİM, A. / MERÇİL, E. 1995.

Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür. Ankara.

SEVİN, V. / KÖROĞLU, K. 2004.

"Late Bronze Age at Yumuktepe: In the Light of New Evidence from Step-Trench South", Mersin-Yumuktepe: a Reappraisal (Eds. I. Caneva/V. Sevin). Galatina: 73-83.

SILIBOLATLAZ BAYKARA, D. 2016.

"Faunal Results From Salat Tepe in the Upper Tigris Region, Southeast-Turkey", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 32: 11-26.

SOMUNCU, M. 2005.

Aladağlar Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma. Ankara.

SÖZER, A. N. 1984.

"Güneydoğu Anadolu'nun Doğal Çevre Şartlarına Coğrafi Bir Bakış", Ege Coğrafya Dergisi 2: 8-30.

SÜMER (DEMİRTAŞ), F. 1949.

"Bozulus Hakkında", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 7/1: 29-60.

SÜMER, F. 1992.

Kara Koyunlular: Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar. Ankara.

ŞİMŞEK, C. 2013.

Laodikeia (Laodiceia ad Lycum). İstanbul.

TANOĞLU, A. 1954.

"İskân Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod", Türkiyat Mecmuası 11: 1-32.

TEKİNALP, M. / EKİM, Y. 2005.

Sazpegler: Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Ortaçağ Yerleşimi. Ankara.

TUNÇEL, G. 2002.

"Anadolu'da Barbutin Dekorlu Küpler", Prof. Dr. Haluk Karamağaralı'ya Armağan (Eds. H. Acun/H. Çal/M. İbrahimgil/G Tunçel). Ankara: 283-315.

TURAN, O. 1973.

Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi. İstanbul.

TURAN, O. 1980.

Selçuklular Tarihi ve Türk- İslam Medeniyeti. İstanbul.

TURAN, O. 2004.

Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul.

UYSAL, A. O. 2007.

"Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı Seramik Buluntuları", Çanak, Byzas 7 (Ed. B. Böhlendorf-Arslan/A. O. Uysal/J. Witte-Orr). İstanbul: 545-558.

UYSAL, G. 2013.

"Geç Osmanlı Salattepe Populasyonu ve Cüzzam", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 30/2: 209-223.

UZEL, İ. 2000.

Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri. Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. H. 1984A.

Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. H. 1984B.

Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri. Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. H. 1988.

Osmanlı Tarihi I-III. Ankara.

ÜREMİŞ, A. 2005.

Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası. Ankara.

VAN BRUINESSEN, M. 1988A.

"The Ottoman Conquest of Diyarbekir and the Administrative Organisation of the Province into the 16th and 17th Centuries", Evliya Çelebi in Diyarbekir. Evliya Çelebi's Book of Travels: Land and People of the Ottoman Empire in the Seventeenth Century 1 (Eds. M. van Bruinessen/H. Boeschoten). Leiden: 13-28.

VAN BRUINESSEN, M. 1988B.

"The Population of Diyarbekir: ethnic Composition and Other Demographic Data", Evliya Çelebi in Diyarbekir. Evliya Çelebi's Book of Travels: Land and People of the Ottoman Empire in the Seventeenth Century 1 (Eds. M. van Bruinessen/H. Boeschoten). Leiden: 29-35.

VAN BRUINESSEN, M. 1988C.

"Economic Life in Diyarbekir in the 17th Century", Evliya Çelebi in Diyarbekir. Evliya Çelebi's Book of Travels: Land and People of the Ottoman Empire in the Seventeenth Century 1 (Eds. M. van Bruinessen/H. Boeschoten). Leiden: 36-44.

WATSON, O. 2004.

Ceramics from Islamic Lands: Kuwait National Museum, the Al-Sabah Collection. London.

YAKAR, J. 2000.

Ethnoarchaeology of Anatolia, Rural Socio-Economiy in The Bronze and Iron Ages. Tel Aviv.

YAKAR, J. 2006.

"Traits of Nomadic People: Ethnoarchaeological and Archaeological Research in Turkey", Die Sichtbarkeit von Nomaden und saisonaler Besiedlung in der Archäologie. Multidisziplinäre Annäherungen an ein methodisches Problem (Ed. S. R. Hauser). Halle: 45-63.

YALMAN (YALKIN), A. R. 1977

Cenupta Türkmen Oymakları I-II. Ankara.

YAZGAN, İ. 2013.

19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni. Bektaşiler, Tahtacılar, Kızılbaşlar. İstanbul.

YİĞİT, A. 2002.

"Güneydoğu Toroslar'ın Yöresel Etüdü," Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 12/1: 47-77.

ZARINS, J. 1992.

"Pastoral Nomadism in Arabia: Ethnoarchaeology and the Archaeological Report - A Case Study", Pastoralism in the Levant. Archaeological Materials in Anthropological Perspectives (Eds. O. Bar-Josef/A. Khazanov). Madison: 220-240.

TÜBA-AR GENEL YAZIM KURALLARI

TÜBA-AR, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yıllık olarak yayımlanan uluslararası süreli bir dergidir. Derginin yayın politikası, kapsamı ve içeriği ile ilgili kararlar (Türkiye Bilimler Akademisi –TÜBA) Akademi Konseyi tarafından belirlenen Yayın Kurulu tarafından alınır.

DERGİNİN KAPSAMI

TÜBA-AR dergisi ilke olarak, dönem ve coğrafi bölge sınırlaması olmadan arkeoloji ve arkeoloji ile bağlantılı tüm alanlarda yapılan yeni araştırma, yorum, değerlendirme ve yöntemleri kapsamaktadır. Dergi arkeoloji alanında yeni yapılan çalışmalara yer vermenin yanı sıra, bir bilim akademisi yayın organı olarak arkeoloji ile bağlantılı olmak koşulu ile kültürel miras yönetimi, koruma, doğa, fen ve diğer sosyal bilim alanları ile ilgili tüm uzmanlık alanlarında yeni yorum, yaklaşım, analizlere açıktır; bu alanlarda bir forum oluşturma işlevini de yüklenmiştir.

Kazı ve yüzey araştırmaları da dahil olmak üzere yeni yorum ve açılım getirmeyen, yalnızca malzeme tanıtımı içeren, kazı ön rapor niteliğindeki yazılar dergi kapsamının dışındadır. Ancak, kültür tarihi açısından önemli bir yenilik getiren, özgün buluntular "haber" olarak dergiye kabul edilebilir.

YAYIN İLKELERİ

Dergide basılmak için verilen yazılar Türkçe, İngilizce, Almanca ya da Fransızca olabilir; Türkçe yazılara İngilizce, diğer dillerde yazılmış olanlara da Türkçe ve İngilizce bir özet eklenmesi gerekmektedir. Resim alt yazıları, biri Türkçe olmak üzere mutlaka çift dilde yazılmalıdır. Anahtar sözcükler ve özetler ise, İngilizce ve Türkçe olan yazılarda Türkçe ve İngilizce olarak çift dilde, diğer dillerde yazılan makalelerde makale dilinin yanı sıra Türkçe ve İngilizce olarak üç dilde verilmelidir.

Yazarlar dergiye gönderdikleri makalenin özgün olduğunu, başka bir dilde dahi olsa makalenin daha önce yayımlanmadığını ya da yayımlanmak üzere bir başka dergiye gönderilmemiş olduğunu kabul etmiş sayılırlar.

TÜBA-AR hakemli bir yayındır. Gelen yazıların önkabulü üzerine yayın kurulu görüş bildirir ve hakem önerir. Her yazı en az iki hakeme gönderilir. Hakemlerin önerileri, eleştiri ve düzeltmeleri yazara hakem adı gizlenerek yollanır; yazarlar hakem görüşüne uymayı kabul etmek yükümlülüğündedir. Yazarların, gerekçe göstererek görüşlerinde ısrarcı olmaları durumunda yayın kurulu yeni bir değerlendirme yapar.

Hakem görüşleri doğrultusunda yayın kurulu tarafından basılabilir kararı verilen yazılar, yazı düzeni, yazım kuralları, kaynakça, görsel malzeme ile yazının ilişkilendirilmesi gibi konular da dahil olmak üzere gözden geçirildikten sonra, önemli bir aksaklık bulunmaz ise son gözden geçirme yayın koordinatörü tarafından yapılır.

YAZIM KURALLARI

Makaleler: Makale metni bilgisayar ortamında yazılmalıdır. Başlık iki kademeli kullanılabilir ve ikinci satıra yazılan başlık 'alt başlık' olarak değerlendirilir. Sayfa sayısı için belirli bir sınır bulunmamakla beraber üst sınır 50000 vuruş olarak kabul edilmektedir. Makaleler iki aşamalı olarak teslim edilmelidir; ilk olarak hakeme gönderilecek şekilde tek dosyada metin, kaynakça, düşük çözünürlükte görseller ve resim alt yazıları, ikinci aşamada, makalenin kabulünden sonra ise ayrı dosyalar halinde olmak üzere metin, kaynakça, yüksek çözünürlükte görseller ve resim alt yazıları olarak teslim edilmelidir. Metin, 'microsoft word' kelime işlem programında yazılmalıdır. Metin içindeki birinci derece başlıklar büyük harf bold, ikinci derece başlıklar büyük harf normal, üçüncü derece başlıklar sözcük ilk harfleri büyük olmak üzere küçük harf bold, dördüncü kademe başlıklar sözcük ilk harfleri büyük olmak üzere küçük harf ve italik yazılmalıdır.

Örnek yazılım:
INTRODUCTION
CULTURAL STAGES
North-Central Anatolia
İkiztepe

Metin içinde geçen yabancı sözcük ve terimler, örneğin ‘in situ’ italik olarak yazılmalıdır. Metin içinde Milattan Önce, Milattan Sonra gibi çok alışılagelmiş kısaltmalar dışında kısaltma kullanılmamalı ve açık yazılmalıdır. Ancak metinde çok sık geçen adlamalar, ilk olarak açık yazılıp yanında kısaltması parantez içinde belirtildikten sonra kısaltma olarak kullanılmaya devam edilebilir; örneğin Maden Tetkik Arama (MTA). Geçerli bazı kısaltmalar:
Milattan Önce’nin kısaltması: MÖ ve tarihten önce; örneğin MÖ 475
Milattan Sonra’nın kısaltması: MS ve tarihten önce; örneğin MS 456
Günümüzden önce: GÖ
Uyarlanmış (kalibre) tarihler: cal. M.Ö.; örneğin cal. MÖ 475

Belirli bazı dönem adları kısaltılabilir; örneğin Erken Tunç Çağı, ETÇ; Geç Demir Çağı, GDÇ

Bölge adlarının ilk harfleri büyük yazılmalı; örneğin İç Anadolu, Orta Amerika, Güneydoğu Anadolu, Orta Asya, Yakın Doğu gibi. Aynı şekilde yer, coğrafya ve kurum adlarının da ilk harfleri büyük yazılır; örneğin Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Barbaros Bulvarı, Kızılırmak, Fırat Nehri, İstanbul Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu gibi.

Görseller: Resimler dijital olmalıdır. Görsellerin yüksek çözünürlükte ve imaj boyutunun büyük olması gerekmektedir. Genelde 20 sayfalık bir metin için 6-8 resim sayfasına girecek şekilde tercihen 15 resim üst sınırdır. Yazı hangi dilde olursa olsun resim alt yazıları biri Türkçe olmak üzere mutlaka çift dilde yazılmalıdır. Görsellerde ve metin içi göndermelerinde tek bir numaralandırma uygulanmalıdır. Fotograf, resim, Çiz. hepsi Res.1,2,3... / Fig. 1,2,3... olarak sıralanmalı ve metnin sonunda verilmelidir. Tablo-çizelgeler, görsellerden ayrı olarak Çizelge 1,2,3…/ Table 1,2,3… olarak numaralandırılmalı ve metin sonunda verilmelidir.

Her türlü görsel malzemenin sayfa mizanpajında rahat kullanılabilmesi için, yatay ya da dikey A4 normun oranlarına uygun olması gerekmektedir.

Yazara/yazarlara ait olmayan görsellerin kaynağı belirtilmeli, yayım için telif hakkı anlaşması gerektiren googleearth gibi görseller kullanılmamalıdır.

Dipnotlar: Dipnotlar aşağıdaki örneklerdeki gibi olmalıdır;
Özgüç 1978, Garstang/Gurney 1959; Forlanini 2007: 151.

Kaynakçada verilen tüm kaynaklara metinde gönderme yapılmalıdır.

Kaynakça yazım kuralları aşağıdaki gibidir:

Makale:
ALKIM, U.B. 1979.
“İkiztepe Kazısı 1978 Çalışmaları”, Belleten XLIII/72: 890-892.

Kitap Bölümü:
HAMSHERE, J.D. 1987.
“Data Sources in Historical Geography”, Historical Geography: Progress and Prospect (Ed. M. Pacione). London: 46-69.

Kitap:
HAZENBOS, J. 2003.
The Organisation of the Anatolian Local Cults During the 13th Century B.C. Leiden.

BRYER, A/WINFIELD, D. 1985.
Byzantine Monuments and Topography of Pontus. Washington.

PUBLICATION RULES

TÜBA-AR (Turkish Academy of Sciences, Journal of Archaeology) is an international periodical that is published annually by Turkish Academy of Sciences. The Editorial Board appointed by the TUBA Academy Council makes the decisions as to the publication policy, extent and content of the journal (Turkish Academy of Sciences - TÜBA).

SCOPE OF THE JOURNAL

The journal TÜBA-AR principally involves new research, comment, evaluation and methods conducted in the field of archaeology and in archaeology-related fields without any periodic and geographic area restriction. The journal includes newly conducted studies in the field of archaeology, but as a science academy house organ, it is also open to new comments, approaches and analyses in the areas of expertise like cultural heritage management, protection, nature, science and other fields of social science as long as these areas are related to the archaeology.

Excavational working paper-like reports which only offer a material advertisement or lack of new comments and initiatives about excavation and surface research lie beyond the scope of the journal. However, unique findings that break new ground in terms of cultural history can be accepted to the journal as "news."

EDITORIAL PRINCIPLES

The manuscripts may be in Turkish, English, German or French; for Turkish manuscripts an English summary must be added and for the manuscripts that are written in other languages, both a Turkish and an English summary must be provided. The official subtitles must certainly be written in two different languages, one of which is to be Turkish. The keywords and summaries for English and Turkish manuscripts must be offered in Turkish and English; the manuscripts written in other languages must be provided in Turkish and English, as well, apart from the source language of the manuscripts.

The authors are assumed to acknowledge that the manuscripts they write for the journal are authentic and have never been published previously even in another language or have not been submitted for publication elsewhere.

TÜBA-AR is a refereed journal. The editorial board expresses an opinion about the preliminary acceptance of the manuscripts and hand it over to the referees. The manuscripts are referred to at least two referees. The suggestions, criticism and corrections made by the referees are redirected to the authors provided that the referees' names remain anonymous; the authors are obliged to take referees' consult. In case the authors are insistent upon their own manuscripts, the editorial board re-evaluates them.

In accordance with the referees' opinions, the manuscripts cleared for publication by the editorial board are reviewed for their format, spelling rules, references and visual materials; the final assessment is conducted by the editorial coordinator provided there is no crucial defect.

SPELLING RULES

Articles: The articles should be prepared in computer environment. Titles up two lines are allowed; the first line as the 'Title' and the second line as the 'Sub-Title.' Although there is no exact limit on the length of the articles, the average length should not exceed 50000 characters. The articles should be delivered in two phases: first, in a single file, with references and low-resolution illustrations and image subtitles, then in the second phase, once they are cleared for publication, they should be presented in separate files with the text itself, references, high-resolution illustrations and image subtitles. The texts should be prepared in a Microsoft Word processing format. The titles in the texts should be written in bold capitals, the subtitles in capitals, third degree titles in bold, in lower case except for the first letter of the words, and the fourth degree titles in italics, in lower case except for the first letter of the words.

Example:
INTRODUCTION
CULTURAL STAGES
North-Central Anatolia
Ikiztepe

Foreign words and terms found in the texts like “in situ” should be written in italics. Except for the conventional abbreviations like “Before Christ” and “Anno Domini” the abbreviations should not be used and the term should be written in full length. However, frequently-used expressions should first be written in full length with the abbreviations in parentheses, then the abbreviated forms can be used for the rest of the text; for example, General Directorate of Mineral Research and Exploration (MTA). Valid abbreviations:

Abbreviated form of Before Christ: BC and the date, e.g. 475 BC
Abbreviated form of Anno Domini: AD and the date, e.g. AD 456
Before present: BP
Calibrated dates: cal. BC; e.g. cal. 475 BC
Certain period names can be abbreviated; for example, Early Bronze Age, EBA; Late Iron Age (LIA)

The first letter of region names should be in capitals; for example, Central Anatolia, Central America, South-east Anatolia, Central Asia, Near East, etc. Similarly, the first letter of place names, geographic and institutional names is in capitals; e.g. Europe, Mediterranean Region, Barbaros Bulvarı, Kızılırmak, Euphrates, Istanbul University, Turkish Historical Society, etc.

Illustrations: The visuals should be in digital format. They should be in high-resolution and the image size should be large. The maximum image number should be 15 in the way that 6-8 images should be selected for print for a 20-page text. No matter what the language of the text is, one of the image subtitles should definitely be in two different languages, one of which is to be Turkish. All the illustrations and intra-textual references should be numbered in the same format. Pictures, images, drawings, etc. should be numbered as Pic.1,2,3..... /Fig. 1,2,3... and given at the end of the text. Apart from the illustrations, tables-charts should be numbered as Chart 1,2,3.../Table 1,2,3.... and given at the end of the text.

Every kind of illustrations, whether in horizontal or vertical form, should be suitable for A4 format sizes in order to be used comfortably in the page lay-out.

All the illustrations that may or may not belong to the author should be credited and the ones that require a copyright agreement like googleearth should not be used.

Footnotes: The footnotes should be given as in the examples:

Özgüç 1978, Garstang/Gurney 1959; Forlanini 2007: 151

All the resources presented in the references should make a reference within the text.

Rules for Reference List:

Article:
ALKIM, U.B. 1979.
“İkiztepe Kazısı 1978 Çalışmaları”, Belleten XLIII/72: 890-892.

Book Section:
HAMSHERE, J.D. 1987.
“Data Sources in Historical Geography”, Historical Geography: Progress and Prospect (Ed. M. Pacione). London: 46-69.

Book:
HAZENBOS, J. 2003.
The Organisation of the Anatolian Local Cults During the 13th Century B.C. Leiden.

BRYER, A/WINFIELD, D. 1985.
Byzantine Monuments and Topography of Pontus. Washington.